

Dato: 8. marts 2010

**MILJØKLAGENÆVNETS PRAKSIS I SAGER OM
MILJØGODKENDELSE AF HUSDYRBRUG
("PRAKSISNOTAT", 2. UDGAVE.)**

Indhold

1.	NYT I ANDEN UDGAVE AF NOTATET	4
2.	GODKENDELSESPLIGTENS OMFANG - FORMELLE KRAV	6
2.1	Godkendelsespligt og bagatelgrænse	6
2.1.1	Hvilke anlæg er godkendelsespligtige?	6
2.1.2	Bagatelgrænse	6
2.2	Tilladelse eller godkendelse - valg af regelsæt (§ 10, §§ 11-12 og § 16)	8
2.2.1	§ 10 overfor §§ 11-12	8
2.2.2	§ 10, 11 og 12 overfor § 16	10
2.3	Samlet godkendelse eller tillæg til eksisterende miljøgodkendelse ved udvidelse/ændring	10
2.4	Ét samlet eller flere selvstændige anlæg - anlægsbegrebet	13
3.	VURDERING AF VIRKSOMHEDEN	15
3.1	Virksomhedens anvendelse af bedste tilgængelige teknik (BAT)	15
3.1.1	Krav til ansøgning, vurdering og vilkår om BAT	15
3.1.2	BAT for de eksisterende stalde mv.	18
3.1.3	Særlige BAT-afgørelser for de enkelte dyretyper	19
3.2	Virksomhedens påvirkning af den omgivende natur	22
3.2.1	Indledning	22
3.2.2	Habitatvurderingen: Påvirkning af Natura 2000-områder	22
3.2.3	Ammoniakafdampning til anden følsom overfladenatur end Natura 2000-områder (f.eks. naturbeskyttelseslovens § 3)	30
3.2.4	Udvaskning af nitrat og fosfor fra udbringningsarealerne til områder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3	38
3.2.5	Beskyttelse af natur (overfladevand) uden for Natura 2000-områder og naturbeskyttelseslovens § 3	38
3.2.6	Beskyttelse af grundvandet	39
3.3	Gener for de omkringboende	42
3.3.1	Husdyrgodkendelseslovens afstandskrav i §§ 6 og 8	42
3.3.2	Gener fra anlægget	42
3.3.3	Gener fra udbringning	43
3.3.4	Transport- og trafikgener	43
3.4	Landskabelige værdier - landzoneadministration	45
3.4.1	Opførelse af ny bebyggelse - udflytning i det åbne land	45
3.4.2	Beliggenhed og udformning	47
4.	FASTSÆTTELSE AF VILKÅR	49
4.1	Pligtmæssige vilkår	49

4.1.1	Vilkår om forudsætningerne for vurderingen af virksomheden.....	49
4.1.2	Vilkårenes udformning, klarhed.....	50
4.2	Ulovlige ("Sortlistede") vilkår	51
4.2.1	Vilkår der allerede følger af lovgivningen i øvrigt	51
4.2.2	Vilkår uden hjemmel	51
5.	SAGENS BEHANDLING - PROCESSUELLE SPØRGSMÅL	52
5.1	Oplysninger fra ansøger	52
5.1.1	Kommunens opfyldelse af officialmaksimen	52
5.1.2	Krav til ansøgerens redegørelse for BAT	52
5.1.3	Afgivelse af urigtige og vildledende oplysninger kan være strafbelagt	53
5.2	Høring og offentlighed	53
5.2.1	Tidlig inddragelse af offentligheden.....	53
5.2.2	Høring af naboer og andre berørte samt andre, der har anmodet herom.....	54
5.2.3	Meddelelse af afgørelsen	55
5.3	Klagevejledning (og -adgang)	56
5.4	Projekttilpasninger eller ny sag - væsentlige ændringer	56
6.	FORHOLDET TIL ANDEN LOVGIVNING	57
6.1	Overgangsregler	57
6.2	Godkendelse af og tilsyn med biaktiviteter	57

1. NYT I ANDEN UDGAVE AF NOTATET

Dette notat er 2. udgave af notatet om Miljøklagenævnets praksis i husdyrbrugsager. Notatet indeholder afgørelser afsagt af Miljøklagenævnet inden 1. oktober 2009. Næste udgave af notatet forventes at udkomme i foråret 2010. I denne udgave af notatet er der flere helt nye afsnit, hvilket bl.a. skyldes, at Miljøklagenævnet siden 1. udgave har afsagt en række afgørelser med retningslinjer for de centrale spørgsmål i miljøgodkendelserne, herunder særligt vedrørende anvendelse af BAT og naturvurderingerne.

I forhold til BAT er der således medtaget en hel del nye afgørelser, herunder bl.a. om pligten til at kræve renovation af *eksisterende* staldafsnit i forbindelse med godkendelser af udvidelser (afsnit 3.1.2). Derudover har nævnet afgjort en række sager, hvor der er taget stilling til, hvilke elementer der skal indgå i BAT-redegørelserne, og hvori der er angivet nogle retningslinjer for vurderingerne (afsnit 3.1.1). Endelig har nævnet for de enkelte dyretyper taget stilling til individuelle teknologier - såsom f.eks. præfabrikerede gulve og verandastalde (afsnit 3.1.3).

Ud over BAT har nævnet fortsat linjen fra tidligere i forhold til *habitatvurderingerne* (afsnit 3.2.2) og har derudover truffet en række nye afgørelser om påvirkning af naturbeskyttelseslovens § 3-arealer og anden ammoniakfølsom natur *uden for* Natura 2000-områder med ammoniak fra staldanlægget (afsnit 3.2.3.3). Medtaget i 2. udgave er også en række afgørelser om randpåvirkningen fra markerne til sårbar natur - søer - (afsnit 3.2.3.4) og om sikring af grundvandet (3.2.6).

I forhold til nabogener er der i notatet nu medtaget en række illustrative afgørelser om transport (afsnit 3.3.4), affald (afsnit 3.3.2.2) og lugt (afsnit 3.3.2.1).

Også almene forhold i godkendelserne, dvs. forhold der ikke er tæt knyttet til miljøvurderingerne, har siden første udgave givet lejlighed til en række afgørelser. Notatet indeholder f.eks. afgørelser om spørgsmålene om godkendelse af et samlet anlæg eller to anlæg hver for sig (afsnit 2.4) og om biaktiviteter (afsnit 6.2), såsom halmfyr eller biogasanlæg. Derudover er der nye afgørelser om bagatelgrænsen for godkendelsespligt (afsnit 2.1.2), og om vilkår der allerede følger af lovgivningen (afsnit 4.2.1).

Endelig har nævnet haft lejlighed til at følge op på sin praksis vedrørende opførelse af bygninger i det åbne land - herunder særligt omkring udformning og beplantning (afsnit 3.4.2).

2. GODKENDELSESPLIGTENS OMFANG - FORMELLE KRAV

2.1 Godkendelsespligt og bagatelgrænse

2.1.1 Hvilke anlæg er godkendelsespligtige?

Godkendelsespligt (eller krav om tilladelse) efter husdyrgodkendelseslovens §§ 10, 11 og 12 omfatter i udgangspunktet enhver etablering og enhver udvidelse eller ændring af husdyrbruget, som kan medføre forøget forurening. Også ændringer i eller tilføjelser til bedriftens anlæg er godkendelsespligtige, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 13f. En ændring, der består i nybygning af staldanlæg eller opbevaringsanlæg samt ved renovering af staldanlæg på husdyrbruget, skal derfor betragtes som en godkendelsespligtig ændring.

Opførelse af f.eks. en ny plansilo kræver forudgående miljøgodkendelse eller tilladelse, der dog eventuelt kan gives som tillæg, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 27. april 2009 ([j.nr. 130-00119](#)) samt afsnit 2.3 nedenfor.

Opførelse af klimacontainere, som skal anvendes som stald til smågrise, kan ligestilles med byggeri af nyt staldanlæg og kræver derfor godkendelse efter husdyrgodkendelsesloven, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. maj 2009 ([j.nr. 130-00156](#)).

Opførelse eller ændring af halmlade, maskinhal, kornsilo eller malkeanlæg, uden der i øvrigt ændres i staldindretningen, er omfattet af anmeldelsesordningen i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens kapitel 7. Opførelse af en foderlade er omfattet af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens kapitel 7, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 23. juni 2009 ([j.nr. 130-00064](#)). Ligeledes er opførelse af maskinhus omfattet, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00289](#)).

2.1.2 Bagatelgrænse

Ifølge Miljøklagenævnets praksis gælder der en bagatelgrænse for, hvilke bygningsmæssige ændringer der kræver godkendelse. Alene markante bygningsmæssige ændringer af eksisterende eller allerede ansøgte projekter forudsætter tilladelse eller godkendelse efter loven, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 27. april 2009 ([j.nr. 130-00161](#)).

Miljøklagenævnet har udtalt, at for at en bygningsmæssig ændring ikke medfører godkendelsespligt, skal følgende forhold være opfyldt:

- Ændringen skal være uden betydning for de landskabelige værdier. Ændringen må således alene have en ubetydelig påvirkning af omgivelserne i forhold til landskabelige værdier.
- Ændringen skal være uden betydning i forhold til forureningsmæssige forhold. Det betyder, at ændringen skal være uden betydning i forhold til ammoniakfordampning, lugt, støj, lys, fluegener og lignende.
- Ændringen må ikke have indflydelse på husdyrproduktionens størrelse og sammensætning, herunder husdyrproduktionens staldsystem, samt på husdyrbrugets gødningsopbevaringskapacitet.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 27. april 2009 ([j.nr. 130-00161](#)) fandt nævnet, at en 47 m² tilbygning (der ikke skulle bruges til dyr) til en stald var omfattet af bagatelgrænsen.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 27. april 2009 ([j.nr. 130-00091](#)) udtalte nævnet, at enhver udvidelse af dyreholdet og enhver udvidelse af gødningsopbevaringskapaciteten medfører, at godkendelsespligten indtræder efter husdyrbrugloven.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. maj 2009 ([j.nr. 130-00156](#)) fandt nævnet, at opførelse af 3 klimacontainere (1,4 meter brede og 12 meter lange svarende til et areal på 87 m²), som skal anvendes som stald til smågrise, ikke var omfattet af bagatelgrænsen.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. maj 2009 ([j.nr. 130-00158](#)) fandt nævnet tilsvarende, at en ændring på ca. 900 m² på et projekteret staldanlæg, som var godkendt før husdyrgodkendelseslovens ikrafttræden, men som endnu ikke var opført, ikke kunne karakteriseres som en ubetydelig påvirkning af landskabet.

Af andre ikke-markante bygningsmæssige ændringer kan nævnes afløbsforhold, anden belægning på taget, fangfold, læsserampe, overbrusningsanlæg i stald, redskabsskur (beliggende i tilknytning til eksisterende bebyggelse på husdyrbruget), udleveringsssluse og udskiftning af staldvinduer, jf. Skov- og Naturstyrelsen, nu Miljøstyrelsen, [FAQ nr. 25](#).

Til gengæld er overdækning af en eksisterende *gyllebeholder* blevet anset som godkendelsespligtig, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 22. juni 2009 ([j.nr. 130-00157](#)), men kun

for så vidt angår spørgsmålet om beplantning og fjernelse når beholderen ikke længere er nødvendig for driften.

2.1.2.1 Miljøstyrelsens bemærkninger til afgørelsen, [j.nr. 130-00157](#)

Miljøklagenævnet har i afgørelsen, lagt vægt på, at godkendelsespligten i den pågældende sag alene er begrundet i kravet om varetagelsen af hensynet til de landskabelige værdier på den lokalitet, hvor gyllebeholderen i forvejen er placeret, og at der derfor ikke kan blive tale om at vurdere alternative placeringer, samt at det ansøgte projekt (telt-overdækning af gyllebeholderen) i forureningsmæssig henseende alene har en begrænsende effekt. Det er således bl.a. disse konkrete forhold, som har betydet, at afgørelsen afviger fra det normale, nemlig at når der første gang udløses godkendelsespligt, så skal godkendelsen omfatte hele husdyrbruget, jf. husdyrgodkendelseslovens § 103, stk. 2. Miljøklagenævnet har i flere andre sager truffet afgørelse om, at godkendelsen skal omfatte hele husdyrbruget.

2.2 Tilladelse eller godkendelse - valg af regelsæt (§ 10, §§ 11-12 og § 16)

2.2.1 § 10 overfor §§ 11-12

Efter husdyrgodkendelseslovens § 10, stk. 1, kan kommunalbestyrelsen meddele tilladelse til etablering, udvidelse eller ændring af husdyrbrug for mere end 15 og til 75 dyreenheder.

Er der tale om etablering af et husdyrbrug omfattet af lovens § 10, stk. 1, må denne ikke gennemføres uden forudgående tilladelse, jf. § 10, stk. 2, 1. pkt. Er der tale om udvidelse eller ændring af husdyrbruget på en måde, som kan indebære forøget forurening eller andre virkninger på miljøet, må denne heller ikke gennemføres uden forudgående tilladelse, jf. lovens § 10, stk. 3. Tilladelsesordningen i husdyrgodkendelseslovens § 10 er nærmere beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), s. 21ff.

Kommunalbestyrelsen skal ved vurderingen af, om der skal gives § 10-tilladelse, sikre sig, at ansøgeren har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik, og at husdyrbruget i øvrigt kan drives på stedet uden at påvirke omgivelserne på en måde, som er uforenelig med hensynet til omgivelserne, jf. husdyrgodkendelseslovens § 19.

Kommunalbestyrelsen skal i en § 10-tilladelse fastsætte vilkår, der sikrer,

- 1) at eventuelle gener fra naboer (lugt-, støj-, støv-, flue-, og lysgener, affaldsproduktion mv.), jf. husdyrgodkendelseslovens § 20, begrænses,
- 2) at der ikke sker en øget ammoniakfordampning fra det samlede anlæg, jf. husdyrgodkendelseslovens § 21, og
- 3) at den ansøgte etablering sker under hensyntagen til de landskabelige værdier, jf. husdyrgodkendelseslovens § 22.

Kommunalbestyrelsen skal derudover ved modtagelsen af en § 10-ansøgning vurdere, om det ansøgte vil kunne påvirke miljøet væsentligt. Hvis dette er tilfældet skal kommunalbestyrelsen fastsætte vilkår, som kan imødegå denne forøgede forurening og andre væsentlige virkninger på miljøet, jf. husdyrgodkendelseslovens § 28.

Kommunalbestyrelsens vurdering af det ansøgtes påvirkning af miljøet foretages med udgangspunkt i oplysningerne i ansøgningen. Derudover kan kommunalbestyrelsen indhente yderligere nødvendige oplysninger, herunder oplysninger fra ansøgeren, samt eventuelt indgå i en dialog med ansøgeren om en alternativ placering, indarbejdning af yderligere forureningsbegrænsende foranstaltninger o.l.

Hvis kommunalbestyrelsen på baggrund heraf vurderer, at det ansøgte vil have væsentlige virkninger på miljøet, som ikke kan afbødes med vilkår, skal kommunalbestyrelsen meddele afslag på ansøgningen, jf. husdyrgodkendelseslovens § 32.

I to afgørelser af 26. marts 2009, [j.nr. 130-00057](#) og [j.nr. 130-00059](#), har Miljøklagenævnets flertal tiltrådt en kommunes vurdering, hvorefter der ikke var mulighed for at opstille tilstrækkelige vilkår til at afbøde en væsentlig forurening fra virksomheden. Der var derfor korrekt meddelt et afslag, idet sagen i stedet skulle behandles efter lovens § 11.

Udgangspunktet er, at § 10-sager skal afgøres på baggrund af de oplysninger, som kommunen har fra ansøgningskemaet med de supplerende oplysninger, der tilvejebringes i dialog mellem ansøgeren og kommunen.

Hvis det viser sig, at der ikke ud fra disse oplysninger kan fastsættes konkrete og tilstrækkelige vilkår, men at fastsættelse af vilkår derimod vil kræve en samlet miljøteknisk bedømmelse af hele husdyrbruget, træffer kommunalbestyrelsen afgørelse om afslag på § 10-tilladelse og informerer ansøgeren om, at såfremt han eller hun ønsker at fortsætte

sagsbehandlingen, skal det ansøgte behandles som en ansøgning efter § 11, jf. husdyrgodkendelseslovens § 32.

Hvis kommunalbestyrelsen på forhånd vurderer, at indgivelse af en ansøgning efter § 11 vil være udsigtsløs, f.eks. fordi det ansøgte under alle omstændigheder - uanset fastsættelse af vilkår - ikke vil kunne drives i overensstemmelse med husdyrgodkendelseslovens § 19, skal kommunalbestyrelsen i forbindelse med et afslag på en § 10-ansøgning samtidig vejlede ansøgeren herom. Forholdet mellem husdyrgodkendelseslovens §§ 10 og 11 er beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), på side 13-14.

2.2.2 § 10, 11 og 12 overfor § 16

Der kan ikke i forbindelse med en godkendelse efter § 10, § 11 eller § 12 stilles vilkår gældende for tredjemand. Sådanne skal først godkendes efter husdyrgodkendelseslovens § 16, jf. bestemmelsens stk. 2

Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00184](#)), hvor en kommune af hensyn til bilag IV-arters levesteder havde stillet krav om 10 m dyrkningsfri bræmme uden om en mose. Nævnet udtalte følgende:

"Mosen, hvor der er fastsat vilkår om 10 meter bræmmer om, er beliggende på tredjemandsarealer. Såfremt en kommune ønsker at fastsætte vilkår til tredjemandsarealer udover afsat mængde og hvilke markarealer husdyrgødningen må udbringes på, skal kommunen godkende arealerne efter husdyrbruglovens § 16."

Nævnet ophævede herefter vilkåret.

2.3 Samlet godkendelse eller tillæg til eksisterende miljøgodkendelse ved udvidelse/ændring

Ved udvidelser eller ændringer af eksisterende husdyrbrug omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 1, hvor udvidelsen eller ændringerne foretages på en måde, som kan indebære forøget forurening eller andre virkninger på miljøet, skal udvidelsen eller ændringerne godkendes af kommunalbestyrelsen, jf. husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 3. Dette gælder både i det tilfælde, hvor husdyrbruget i forvejen er meddelt godkendelse efter husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 2, og i tilfælde hvor husdyrbruget er meddelt miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven.

Godkendelsen kan gives i form af et tillæg til den eksisterende godkendelse meddelt efter § 12, stk. 2, eller til den eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven.

Hvis der er tale om en udvidelse/ændring af et husdyrbrug, der er godkendt efter miljøbeskyttelsesloven, men endnu ikke er godkendt efter husdyrgodkendelsesloven, kan godkendelsen kun gives i form af et tillæg, hvis ændringen/udvidelsen kan adskilles fra den eksisterende produktion.

Dette er fastslået af Miljøklagenævnet i to afgørelser af 31. marts 2009, [j.nr. 130-00176](#) og [j.nr. 130-00163](#), og en afgørelse af 15. maj 2009, [j.nr. 130-00073](#)¹:

I sagerne tog Miljøklagenævnet stilling til, om en udvidelse eller ændring af et eksisterende husdyrbrug, som var miljøgodkendt efter miljøbeskyttelsesloven, men endnu ikke efter husdyrgodkendelseslovens godkendelsesordning, kunne ske som et tillæg til den eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, jf. husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 3, eller om der skulle stilles krav om, at godkendelsen skulle omfatte hele anlægget samt bedriftens arealer, jf. husdyrgodkendelseslovens § 103, stk. 2.

Miljøklagenævnet fandt med henvisning til forarbejderne til husdyrgodkendelsesloven, at godkendelsen af udvidelsen eller ændringen kunne ske som et tillæg til den eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, jf. husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 3.

Miljøklagenævnet fastslog dog samtidig, at det er en betingelse for, at godkendelsen kan gives i form af et tillæg til en eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, at ændringen/udvidelsen kan adskilles fra den eksisterende produktion.

I de konkrete sager fandt Miljøklagenævnet, at kommunen ikke havde taget stilling til, om udvidelsen kunne adskilles fra den eksisterende, og sagerne blev derfor hjemvist, jf. mere herom nedenfor.

Kommunalbestyrelsen skal derfor ved vurderingen af en ansøgning om ændring/udvidelse af et husdyrbrug, der i forvejen er godkendt efter miljøbeskyttelsesloven, tage stilling til, om ændringen/udvidelsen kan adskilles fra den eksisterende produktion.

Miljøklagenævnet har endvidere lagt vægt på, om udvidelsen var omfattende.

¹ Tilsvarende Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 (j.nr. 130-00338).

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. maj 2009 ([j.nr. 130-00157](#)) lagde nævnet bl.a. vægt på, at en udvidelse var af omfattende karakter. Udvidelsen kunne ikke godkendes som et tillæg. Udvidelsen bestod bl.a. i etablering af en ny slagtekyllingestald, tilbygning til halmlade og opførelse af silo.

Henset til, at det ved vedtagelsen af husdyrgodkendelsesloven var forudsat, at så mange sager som muligt skulle afgøres efter reglerne i husdyrgodkendelsesloven, må adgangen til at give en godkendelse som et tillæg være relativt snæver, således at der for de udvidelser/ændringer af husdyrbrug, der ikke i forvejen er godkendt efter husdyrgodkendelsesloven men efter miljøbeskyttelsesloven, og hvor udvidelsen/ændringen ikke klart kan adskilles fra den eksisterende produktion, kræves en godkendelse af hele husdyrbruget.

Hvis kommunalbestyrelsen vurderer, at det ikke er muligt at adskille forureningen fra udvidelsen/ændringen fra forureningen fra den eksisterende produktion, skal sagen behandles som en ansøgning om en ny samlet godkendelse efter husdyrgodkendelseslovens § 12, jf. § 103, stk. 2.

Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 31. marts 2009, [j.nr. 130-00163](#):

I sagen fandt Miljøklagenævnet, at en kommune ved behandlingen af en ansøgning om udvidelse af et husdyrbrug godkendt efter miljøbeskyttelsesloven ikke havde taget stilling til, om udvidelsen kunne adskilles fra den eksisterende produktion. Da udvidelsen efter Miljøklagenævnets konkrete vurdering måtte anses som havende en så omfattende karakter, at den ikke kunne adskilles fra den eksisterende produktion og dermed ikke godkendes som et tillæg til den eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, blev sagen hjemvist til fornyet behandling i kommunen. Udvidelsen bestod i en lovliggørelse af en ikke-godkendt udvidelse af en løsdriftsstald samt godkendelse af en øget mælkekvægbesætning fra 416,6 DE til 500 DE, foruden etablering af en ny gyllebeholder ved driftens driftsbygninger, etablering af ny gyllebeholder i det åbne land 3,5 km fra driftsbygningerne, opførelse af ny plansilo samt møddingplads.

I en tilsvarende sag ([j.nr. 130-00176](#)) fandt Miljøklagenævnet, at en kommune ved behandlingen af en ansøgning om udvidelse ikke havde taget stilling til, om udvidelsen kunne adskilles fra den eksisterende produktion. Da udvidelsen efter Miljøklagenævnets konkrete vurdering måtte anses som omfattende, idet den vedrørte en øget svineavlproduktion fra 266,8 DE til 378,8 DE, opførelsen af to nye stalde på 5.100 m², omlægning og flytning af produktionen i de eksisterende staldbygninger samt opførelsen af en ny gyllebeholder på

4.000 m³, og samtidig ikke kunne adskilles fra den eksisterende produktion, fandt Miljøklagenævnet, at godkendelsen ikke kunne gives som et tillæg til den eksisterende godkendelse, hvorefter sagen blev hjemvist til fornyet behandling i kommunen.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 ([j.nr. 130-00338](#)) fandt Miljøklagenævnet, at forureningen fra selve udvidelsen af et svinebrug fra 285,3 DE til 324,5 DE, hvor der ikke samtidig blev etableret nye staldbygninger, ikke kunne adskilles fra forureningen fra den eksisterende virksomhed, hvorfor godkendelsen ikke kunne meddeles kun for udvidelsen, men at der derimod skulle foretages en godkendelse af bedriftens samlede anlæg og arealer.

Hvis der er tale om udvidelser eller ændringer af husdyrbrug omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 11, stk. 3, eller § 12, stk. 3, kan disse ikke godkendes, såfremt der ved en samlet vurdering af hele husdyrbruget vurderes at være væsentlige virkninger på miljøet, jf. § 9, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 294 af 31. marts 2009 om tilladelse og godkendelse m.v. af husdyrbrug (husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen).

Ved en godkendelse af en udvidelse/ændring meddelt som et tillæg til en eksisterende godkendelse efter husdyrgodkendelsesloven eller miljøbeskyttelsesloven, kan det være nødvendigt at stille skærpede krav til eksempelvis ammoniaktabet eller lugtgener. Kommunalbestyrelsen kan derfor tage vilkår op for hele husdyrbruget og tilpasse godkendelsen i forhold til den eksisterende godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven.

Godkendelser af ændringer/udvidelser skal i givet fald også omfatte husdyrbrugets arealer.

2.4 Ét samlet eller flere selvstændige anlæg - anlægsbegrebet

I 2006-vejledningen fra Skov- og Naturstyrelsen, side 56, er det beskrevet, hvordan kommunalbestyrelsen skal tage stilling til, om flere anlæg til husdyrproduktion skal godkendes som eet samlet anlæg. Det er f.eks. de situationer, hvor én eller flere landmænd ejer forskellige anlæg, som ikke kan drives eller vurderes uafhængigt af hinanden. I de situationer skal der meddeles en samlet godkendelse, uanset om det alene er det ene "anlæg", der er *ansøgt* om godkendelse til.

Et af de primære kriterier er selvsagt afstanden mellem ejendommens forskellige bygninger og anlæg, herunder om det, der ønskes godkendt, kan adskilles produktionsmæssigt

og vurderingsmæssigt fra øvrige anlæg. Det følger af Miljøklagenævnets faste praksis - også efter miljøbeskyttelsesloven - at ejerforhold er underordnede, hvis anlæggene ikke kan adskilles i produktions- og vurderingsmæssig henseende.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 10. juli 2009 ([j.nr. 130-00060](#)) fandt nævnet, at en gyllebeholder, som en planteavlsvirksomhed ønskede at etablere 9 meter fra en eksisterende gyllebeholder på et husdyrbrug ikke kunne vurderes som et selvstændigt anlæg, og etableringen krævede derfor, at hele anlægget blev miljøgodkendt efter husdyrgodkendelsesloven. Ved vurderingen af, at gyllebeholderen krævede en miljøgodkendelse, lagde nævnet vægt på, at bl.a. lugtemissionen og støj i forbindelse med transport til og fra gyllebeholderen, ikke kunne adskilles fra det eksisterende husdyrbrug. Det var underordnet, at gyllebeholderen og husdyrbruget var undergivet forskelligt ejerskab.

Hvis én ansøger anmoder om godkendelse af flere anlæg, der ligger i relativt stor afstand fra hinanden skal kommunen vurdere, om der er grundlag for at kræve disse godkendt hver for sig.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 15. september 2009 ([j.nr. 130-00229](#)) fandt nævnet, at to anlæg, der var placeret på samme ejendomme, men med en afstand af 1,8 km, ikke kunne betragtes som ét samlet anlæg. De generelle krav om reduktion af ammoniakemissionen kunne således ikke beregnes samlet for de to anlæg.

2.4.1 Miljøstyrelsens bemærkninger til afgørelsen, [j.nr. 130-00229](#)

Miljøstyrelsen tolker reglerne om godkendelsens omfang således, at en godkendelsespligtig ændring eller udvidelse på et anlæg til husdyrproduktion under alle omstændigheder også udløser krav til godkendelse af eventuelle flere anlæg på samme ejendomme, uanset afstanden mellem disse anlæg og uanset om de er teknisk og forureningsmæssigt forbundet. Dermed vil begge anlæg også kunne indgå i opfyldelsen af det generelle ammoniakreduktionskrav, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3. Kun når anlæggene er placeret på forskellige ejendomme, skal kommunen vurdere, om anlæggene skal godkendes samlet, jf. husdyrgodkendelseslovens § 13.

3. VURDERING AF VIRKSOMHEDEN

3.1 Virksomhedens anvendelse af bedste tilgængelige teknik (BAT)

3.1.1 Krav til ansøgning, vurdering og vilkår om BAT

3.1.1.1 *Generelt*

Kommunalbestyrelsen skal ved vurderingen af en ansøgning om godkendelse efter §§ 11, 12 og 16 sikre sig, at ansøgeren har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik (BAT), jf. husdyrgodkendelseslovens § 19, nr. 1, og husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 7, stk. 1.

BAT skal i alle tilfælde anvendes med henblik på at nedbringe den samlede miljømæssige belastning af omgivelserne. Kommunalbestyrelsen skal således i alle sager påse, at husdyrbruget anvender teknik, der kan anses som BAT, også i tilfælde hvor mindre omkostningskrævende foranstaltninger ville være tilstrækkelige til at opfylde det beskyttelsesniveau, der er fastlagt i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen. Krav om anvendelse af BAT kan således betyde, at næringsstoffab eller anden forurening bringes ned under beskyttelsesniveauet. Kravet er derfor også uafhængigt af, om produktionen vil påvirke særligt sårbare områder eller ej.

Vurderingen af hvilke krav der kan stilles til det enkelte husdyrbrug, afhænger af den pågældende virksomhedstype. Det vil sige, at der bl.a. kan tages hensyn til virksomhedens størrelse, og om der er tale om en ny eller bestående virksomhed. Fastlæggelsen af BAT er generaliseret i den forstand, at vurderingen foretages i forhold til, hvad der er almindeligt opnåeligt i forhold til branchen. Der kan derfor bl.a. ikke tages hensyn til den enkelte landmands økonomiske forhold.

3.1.1.2 *Vidensgrundlag*

Ved vurderingen af, om et husdyrbrug omfattes af husdyrgodkendelseslovens §§ 11 og 12 lever op til kravet om anvendelse af BAT, bør ansøgers redegørelse og kommunens vurdering bl.a. tage udgangspunkt i de oplysninger om BAT, der fremgår af, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 ([j.nr. 130-00338](#)):

- 1) Miljøstyrelsens BAT-blade,

- 2) Landscentrets BAT-byggeblade samt
- 3) Europa-Kommissionens BAT-reference-dokument (BREF-dokumentet) for Svine og Fjerkræavl.

Miljøstyrelsens BAT-blade beskriver relevante teknologier, der bør tages i betragtning, når kommunen skal vurdere, hvad der i de konkrete tilfælde skal betegnes som BAT. BAT-bladene kan også bruges af ansøgere som inspiration til at vælge de miljømæssigt bedste tilgængelige teknologier. Det er i den forbindelse vigtigt at pointere, at Miljøstyrelsens BAT-blade ikke er udtømmende beskrivelser af alle tekniske, miljømæssige og økonomiske muligheder, anden relevant teknisk og miljømæssig valid dokumentation både kan og bør inddrages. At der er lavet et BAT-blad for en specifik teknologitype betyder derfor ikke nødvendigvis, at kommunens samlede BAT-emissionskrav skal følge emissionsniveauet for de beskrevne teknologier.

Det samme gælder de såkaldte BAT-byggeblade, der i 2004/05 blev udarbejdet af Landscentret for Skov- og Naturstyrelsen. Disse BAT-byggeblade indeholder stadig valid teknisk og miljømæssig information, jf. også Miljøklagenævnets afgørelse af 27. august 2009 ([j.nr. 130-00208](#)), om end de økonomiske betragtninger udelukkende tager udgangspunkt i et brug på 250 DE.

3.1.1.3 Krav til ansøgning

Det skal pointeres, at det står landmanden frit for at vælge de miljøteknologier og staldsystemer, der passer ham bedst. Men emissionerne må i sidste ende ikke overstige det emissionsniveau for den pågældende forureningsparameter, som kommunen konkret vurderer, er det bedste tilgængelige. Det er i den sammenhæng ikke efter nævnets faste praksis tilstrækkeligt, at kommunen blot konstaterer, at de i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 og 4 fastsatte beskyttelsesniveauer er overholdt, jf. f.eks. nævnets afgørelse af 29. juni 2009 ([j.nr. 130-00181](#))

Ud fra det kommunale emissionsniveau for de pågældende parametre vælger landmanden frit, hvilke teknologier han/hun vil tage i anvendelse for at efterkomme det pågældende emissionsniveau, idet landmanden samtidigt i forhold til de enkelte forureningsparametre skal redegøre for de til- og fravalg af teknologi, der er foretaget i hele produktionskæden fra foder til udbringning af husdyrgødning. BAT-redegørelsen for de enkelte parametre

skal, jf. nævnets afgørelse af 10. september 2009 ([j.nr. 130-00482](#))², i relevant omfang indeholde følgende delelementer:

- 1) management,
- 2) foder,
- 3) staldindretning,
- 4) forbrug af vand og energi,
- 5) opbevaring/behandling af husdyrgødning
- 6) udbringning af husdyrgødning³.

Omfanget af denne redegørelse vil klart variere med brugets størrelse og der bør i den forbindelse særligt differentieres mellem § 11 og § 12 brug, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 46. Bemærkningen i Miljøstyrelsens FAQ nr. 56 om, at ansøgers BAT-redegørelse for § 11-brugene kun skal relateres til områder, hvor der er udfærdiget BAT-blade, er dog ikke fuldt tilstrækkelig. Manglende redegørelse for BAT fra ansøgeren og manglende vurdering heraf fra kommunen anses af Miljøklagenævnet som en væsentlig mangel, der kan medføre, at sagen hjemvises til fornyet behandling, jf. f.eks. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 ([j.nr. 130-00338](#)).

3.1.1.4 Vurdering og vilkår

Som nævnt skal emissionerne fra det ansøgte anlæg⁴ i sidste ende ligge under det emissionsniveau for den pågældende forureningsparameter, som kommunen konkret vurderer, er det bedste tilgængelige. Det er i den sammenhæng ikke efter nævnets faste praksis tilstrækkeligt, at kommunen blot konstaterer, at de i husdyrgødkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 og 4 fastsatte beskyttelsesniveauer er overholdt, jf. f.eks. nævnets afgørelse af 29. juni 2009 ([j.nr. 130-00181](#))

I forlængelse heraf tager Miljøstyrelsens vejledende BAT-standardvilkår primært udgangspunkt i ét samlet emissionsvilkår for de relevante forureningsparametre for hele anlægget. Ved fastsættelsen af dette vejledende emissionsniveau er samtlige relevante miljøteknologier i hele kæden fra foder til opbevaring af husdyrgødning vurderet samlet ud fra deres tekniske og økonomiske tilgængelighed.

² Se afgørelse af 18. juni 2009 (j.nr. 130-00136) og af 11. juni 2009 (j.nr. 130-00114).

³ Emissionen fra udbringning indgår ikke i emissionsniveauet for anlægget.

⁴ Idet der tages hensyn til bemærkningerne i 3.1.2. om eksisterende anlæg.

På den baggrund fastsætter kommunen i godkendelsen relevante drifts-, indretnings- og kontrolvilkår for de valgte teknologier. Det skal fremgå udtrykkeligt af miljøgodkendelsen, at kommunen konkret har vurderet, om det pågældende husdyrbrug opfylder lovens krav om anvendelse af BAT, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. august 2009 ([j.nr. 130-00208](#)).

3.1.1.5 Miljøstyrelsens bemærkninger til kommunens vurdering og vilkårsstillelse

Det er, som før nævnt, ansøger, der frit vælger, hvilke teknologier han/hun vil bruge for at overholde BAT-emissionsniveauet. Kommunen kan derfor ikke kræve anvendelse af bestemte foder-, stald-, opbevaringsteknologier osv. Der bør dog i kommunens vurdering tages hensyn til evt. større vekselvirkninger mellem de enkelte forureningsparametre, idet landmandmandens valg af visse typer af teknologier samlet set kan medføre en betydelig øget udledning af klimagasser opgjort som CO₂-ækvivalenter.⁵ Som metodemæssig inspiration til disse betragtninger kan bl.a. henvises til Miljøstyrelsens nyligt offentliggjorte livscyklus-analyser af visse miljøeffektive landbrugsteknologier ([Miljøprojekt 1298](#)).

Fremadrettet kan det samlet set efter Miljøstyrelsens opfattelse konkluderes, at ved formuleringen af BAT-vilkår, bør kommunen for alle nye stalde fremover lægge Miljøstyrelsens kommende BAT-standardvilkår til grund for emissionsvilkårene og derefter stort set udelukkende centrere indsatsen om at formulere BAT-vilkårene for evt. eksisterende stalde jf. nedenstående.

3.1.2 BAT for de eksisterende stalde mv.

Kravet om BAT gælder for så vidt både for eksisterende og nyetablerede dele af anlægget, når der søges om godkendelse til en ændring eller udvidelse.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. august 2009 ([j.nr. 130-00208](#)) fandt nævnet bl.a., at krav om tømning af gyllerender 2 gange ugentligt i en ansøgt nyetableret minkhal måtte anses som BAT, og at dette vilkår også skulle omfatte de eksisterende minkhaller.

⁵ Selvom de valgte teknologier begrænser f.eks. ammoniakemissionen til niveauet for BAT, kan kommunen vurdere, at BAT-kravet ikke er opfyldt, hvis teknologierne i væsentligt omfang øger energiforbruget.

Efter nævnets faste praksis skal der i en miljøgodkendelse foranlediget af en ændring eller udvidelse fastsættes en rimelig frist til at imødekomme BAT-krav for de eksisterende dele af anlægget, jf. bl.a. Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00007](#))⁶. En rimelig tidsfrist for, hvornår eksisterende staldafsnit skal leve op til kravet om BAT vil f.eks. kunne være det tidspunkt, hvor de eksisterende staldafsnit næste gang skal gennemgribende renoveres, jf. Miljøstyrelsens FAQ nr. 57 og Miljøklagenævnets afgørelse af 15. september 2009 ([j.nr. 130-00229](#)).

Kravet om vurdering af BAT er en godkendelsesbetingelse, og der kan ikke stilles vilkår om, at ansøger løbende selv skal holde staldene opdateret i relation til BAT, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 9. september 2009 ([j.nr. 130-00282](#)). En ajourføring skal i stedet ske i takt med revurdering af godkendelserne.

3.1.3 Særlige BAT-afgørelser for de enkelte dyretyper

3.1.3.1 *Kvæg*

I Miljøklagenævnets afgørelse af 15. september 2009 ([j.nr. 130-00229](#)) om et § 12-kvægbrug havde ansøgeren valgt en indrette en ny sengestald med spalter og skraber. Nævnet udtalte hertil:

"Miljøklagenævnet kan oplyse, at der for stalde til malkekøer findes BAT- byggeblade til præfabrikerede drænede gulve og svovlsyrebehandling af kvæggylle. Ansøger ønsker i kvægstaldene, at etablere sengestald med spalter og skraber. Ansøger har ikke beskrevet, hvorfor ansøger har fravalgt BAT-teknologien: Præfabrikerede drænede gulve.

Miljøklagenævnet finder, at det i ansøgningen beskrevne nye byggeri på Hvidhøjvej 21 skal overholde husdyrbruglovens BAT-krav, og at ansøgningen og kommunens vurderinger heraf også skal tage stilling til fravalg af teknologier. Ammoniakfordampningen fra staldanlægget skal som minimum svare til præfabrikerede drænede gulve eller svovlsyrebehandling af kvæggylle, men andre teknikker kan benyttes, hvis det kan dokumenteres, at de valgte teknikker fører til mindst samme miljømæssige effekt.

⁶ Se endvidere Miljøklagenævnets afgørelse af 11. juni 2009 (j.nr. 130-00102), afgørelse af 26. juni 2009 (j.nr. 130-00338), Miljøklagenævnets afgørelse af 27. august 2009 (j.nr. 130-00208), afgørelse af 9. september 2009 (j.nr. 130-00282), og afgørelse af 10. september 2009 (j.nr. 130-00482).

Thisted Kommune skal således ved sagens fornyede behandling sikre sig, at ammoniakfordampningen ikke overstiger ammoniakfordampning svarende til præfabrikerede drænede gulve eller svovlsyrebehandling af kvæggylle."

Svovlsyrebehandling af kvæggylle er ikke godkendt til brug i bedrifter, der har autorisation som økologisk virksomhed. Det medfører dog ikke, at disse ikke skal leve op til et niveau svarende til præfabrikerede, drænede gulve, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 30. september 2009 ([j.nr. 130-00322](#)).

En ansøger er, som det fremgår af afsnit 3.1.1, naturligvis ikke forpligtet til at følge de relevante BAT-blade, men det forudsættes, at ansøgeren indgående beskriver, hvorfor ansøger har valgt den pågældende teknologi, og at ansøgeren dokumenterer, at de valgte teknikker fører til mindst samme miljømæssige effekt som kommunen har vurderet at være BAT-nivauet for den pågældende forureningsparameter.

Fra praksis kan nævnes:

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) fandt nævnet, at anvendelsen af præfabrikerede gulve ved bygning af et nyt staldafsnit til en kostald, jf. BAT-byggeblad 107.04.51, og installering af skraberanlæg i stedet for forsøringsanlæg var i overensstemmelse med kravet om anvendelse af BAT.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. august 2009 ([j.nr. 130-00208](#)) fandt nævnet, at præfabrikerede drænede gulve, jf. BAT-byggeblad 107.04-51, eller gylleforsuring er BAT.

I nævnets afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00184](#)) fandt nævnet, at BAT-byggebladet om præfabrikerede drænede gulve i kvægstalde ikke kan fraviges af dyrevelfærdsmæssige grunde.

3.1.3.2 Staldindretning - Svin

Miljøklagenævnet har i afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00136](#)) udtalt, at nævnet ikke betragter det som BAT, at der i den nye stald etableres drænet gulv med spalter, uden at der etableres gylleforsuring, da drænet gulv med spalter har højere ammoniakfordampning end fast gulv med spalter.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00007](#)) fandt nævnet, at en oplysning i miljøgodkendelsen om, at en reduktion af den samlede emission af ammoniak

ville ske ved etablering af svovlsyreforsuringsanlæg i en stald med fulddrænede gulve, ikke var tilstrækkeligt til at forebygge og begrænse forureningen i overensstemmelse med BAT. Det anførte om etablering af forsuringsanlæg i staldanlæggene burde således være præciseret med vilkår om kontrol med henblik på sikring af optimal drift af forsuringsanlægget, hvilket efter nævnets opfattelse indebærer, at emissionen af ammoniak fra virksomhedens staldanlæg reduceres med 70 % i mindst 8760 timer om året.

Miljøklagenævnet lagde således vægt på, at kommunen ikke havde stillet tilstrækkelige vilkår om kontrol til at sikre optimal drift af forsuringsanlægget, herunder også til at sikre, at der ikke skete sammenblanding af almindeligt produceret gylle med det forsurede gylle og at der ikke skete afledning af vaskevand fra vask af stalde til gyllebeholder med forsuret gylle.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 30. september 2009 ([j.nr. 130-00552](#)) udtalte nævnet, at nævnet anser BAT-niveauet for gulvprofilen til slagtesvin som et niveau svarende til anvendelse af BAT-byggeblad nr. 106.04-52 fra Dansk Landbrug (delvis spaltegulv med 25- 49 % fast gulv).

3.1.3.3 Miljøstyrelsens bemærkninger til afgørelsen [j.nr. 130-00136](#)

Til Miljøklagenævnets afgørelse ([j.nr. 130-00136](#)), bemærker Miljøstyrelsen, at det emissionsniveau, som kan opnås ved anvendelsen af BAT, ikke skal opnås ved hjælp af en bestemt teknik eller teknologi. Kravet om BAT ville således kunne opfyldes ved etablering af drænet gulv med spalter i den nye stald uden etablering af gylleforsuring, men med brug af en anden teknik eller teknologi, hvorved emissionen begrænses til et tilsvarende niveau. I den senere afgørelse ([j.nr. 130-00229](#)) har nævnet udtalt at "ammoniakfordampningen fra staldanlægget skal som minimum svare til præfabrikerede drænede gulve eller svovlsyrebehandling af kvæggylle, men andre teknikker kan benyttes, hvis det kan dokumenteres, at de valgte teknikker fører til mindst samme miljømæssige effekt." Der er herved ikke taget stilling til, om der p.t. findes andre teknikker eller teknologier, som vil kunne begrænse emissionen i tilstrækkelig grad.

3.2 Virksomhedens påvirkning af den omgivende natur

3.2.1 Indledning

Kommunalbestyrelsen skal ved vurderingen af en ansøgning om tilladelse efter husdyrgodkendelseslovens § 10 eller godkendelse efter §§ 11, 12 og 16 sikre sig, at husdyrbruget kan drives på stedet uden at påvirke omgivelserne på en måde, som er uforenelig med hensynet til omgivelserne, jf. husdyrgodkendelseslovens § 19. Kommunalbestyrelsen skal meddele afslag på en ansøgning om tilladelse eller godkendelse, hvis § 19 ikke er opfyldt, jf. husdyrgodkendelseslovens § 31.

Husdyrgodkendelseslovens § 23 fastslår herudover, at kommunalbestyrelsen ved vurderingen af en ansøgning om godkendelse efter § 11 og § 12 skal varetage hensynet til beskyttelse af jord, grundvand, overfladevand og natur med dens bestande af vilde planter og dyr og deres levesteder, herunder områder der er udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde, områder beskyttet mod tilstandsændringer (områder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3) og områder udpeget som særligt sårbare over for næringsstofpåvirkning.

Kommunalbestyrelsen kan i en godkendelse efter husdyrgodkendelseslovens §§ 11 eller 12 fastsætte yderligere vilkår, der er nødvendige for at sikre, at de hensyn, der er nævnt i husdyrgodkendelseslovens § 23, varetages, jf. husdyrgodkendelseslovens § 29, stk. 2.

3.2.2 Habitatvurderingen: Påvirkning af Natura 2000-områder

3.2.2.1 *Indledning*

Kommunalbestyrelsen skal efter husdyrgodkendelseslovens § 23, nr. 2, bl.a. varetage hensynet til beskyttelse af områder, der er beskyttet mod tilstandsændringer, fredet, udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde eller udpeget som særligt sårbart over for næringsstofpåvirkning.

Ud over forpligtelserne efter husdyrgodkendelsesloven skal kommunen sikre, at tilladelse eller godkendelse vil være i overensstemmelse med habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 1 og 2. I bl.a. Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) redegør nævnet overordnet for kommunens forpligtelser til at vurdere indvirkningen på Natura 2000-områder i overensstemmelse med habitatreglerne:

"Før der træffes afgørelse om tilladelse eller godkendelse [...], skal der i følge habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 1, jf. § 8, stk. 7, nr. 6, foretages en konsekvensvurdering af projektets virkning på det udpegede Natura 2000-område, herunder om projektet kan antages at påvirke området væsentligt. Hvis projektet vurderes at ville påvirke Natura-2000-området væsentligt, skal der foretages en nærmere konsekvensvurdering under hensyn til bevaringsmålsætningen for det pågældende område, jf. habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 2. Vil projektet skade Natura 2000-området, kan der ikke meddeles godkendelse til det ansøgte. [...]

[I Waddenzee-dommen fra EF-Domstolen] er der fastlagt principper for habitatvurderinger. I dommen fastslås således, at gennemførelse af en nærmere konsekvensvurdering af et projekts miljøpåvirkning af et EF-habitatområde er betinget af, at der foreligger sandsynlighed eller risiko for, at projektet vil påvirke habitatområdet væsentligt (præmis 43), at en konsekvensvurdering skal gennemføres, hvis det ikke på baggrund af objektive kriterier kan udelukkes, at projektet i sig selv eller i sammenhæng med andre planer eller projekter kan påvirke habitatområdet væsentligt (præmis 45), og at et projekt anses for at kunne påvirke et habitatområde væsentligt, når projektet risikerer at skade områdets bevaringsmålsætning (præmis 49).

Ifølge dommens præmis 61 indebærer en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, at alle de aspekter af et projekt, som i sig selv eller i sammenhæng med andre planer eller projekter kan påvirke bevaringsmålsætningen, skal identificeres før projektets godkendelse under hensyn til bedste videnskabelige viden på området, og der kan kun meddeles godkendelse af et projekt, hvis miljømyndigheden ud fra konklusionen på konsekvensvurderingen har opnået vished for, at projektet ikke har skadelige virkninger på habitatområdets integritet. En sådan vished er opnået, når det ud fra et videnskabeligt synspunkt uden rimelig tvivl kan fastslås, at der ikke er sådanne virkninger."

Ved habitatvurderingen - dvs. vurderingen af, om et Natura 2000-område påvirkes væsentligt - skal kommunen derfor

- 1) tage stilling til, om området påvirkes væsentligt,
- 2) i givet fald gennemføre en konsekvensvurdering.

Beskyttelsesniveauerne for ammoniak, fosfor og nitrat i bekendtgørelsens bilag 3 angår væsentlighedsvurderingen (nr. 1), men kan ikke stå alene, jf. mere herom neden for under afsnit 3.2.2.2 og 3.2.2.4.

Miljøklagenævnet har således gentagne gange udtalt, at beskyttelsesniveauet i bilag 3 ikke i sig selv dokumenterer, at et Natura 2000-område ikke påvirkes væsentligt⁷. Kommunen kan ikke i forbindelse med en eventuel klagebehandling indsende redegørelser herfor til Miljøklagenævnet og derved rette op på den manglende redegørelse i selve afgørelsen, jf. afgørelse af 11. juni 2009 ([j.nr. 130-00102](#)).

Ifølge habitatbekendtgørelsens § 10, stk. 1, kan myndighederne, når der foreligger bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser fravige beskyttelseshensynet til et habitatområde. Reglen kan ikke bruges i relation til husdyrbrug, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00007](#)).

3.2.2.2 Miljøbelastning med nitrat og fosfor

Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen bestemmer, at der ved væsentlige virkninger på miljøet som udgangspunkt skal forstås, at det beskyttelsesniveau for ammoniak, lugt, fosfor og nitrat, der er fastlagt i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, overskrides, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 9, stk. 3, 1. pkt.. Hvis niveauerne ikke kan overholdes, skal der meddeles et afslag, jf. § 9, stk. 1 og 2.

Det er derfor for det første obligatorisk, at der foretages en vurdering af påvirkningen af eventuelle nærliggende Natura 2000-områder, når husdyrbruget har udbringningsarealer, der afvander dertil, og der skal i miljøgodkendelsen redegøres for, om kravene til begrænsning af forurening fra fosfor og nitrat (bilag 3, punkt C og D) er overholdt. Hvis ansøgningsmaterialet ikke indeholder konsistente oplysninger, må det afklares, hvilket fosforoverskud, og hvilken udvaskning af nitrat, der kan forventes, og der må tages stilling hertil, jf. f.eks. Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)). Vurderingen heraf er beskrevet nærmere i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006) om tilladelse og miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug, side 78-82.

Hvis beskyttelsesniveauet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen er overholdt, vil en miljøgodkendelse i udgangspunktet ikke påvirke Natura 2000-området væsentligt, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 9, stk. 3, og der skal derfor i mange tilfælde ikke foretages konsekvensvurdering efter habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 2, 2. led.

⁷ Se hertil Miljøklagenævnets afgørelse af 10. september 2009 (j. nr. 130-00482) og af afgørelse af 11. juni 2009 (j.nr. 130-00114).

Miljøklagenævnet har dog - som nævnt ovenfor i indledningen - gentagne gange udtalt, at beskyttelsesniveauet i bilag 3 for nitrat og fosfor ikke i sig selv dokumenterer, at et Natura 2000-område ikke påvirkes væsentligt. Kommunen skal derfor i alle tilfælde vurdere, om der er konkrete omstændigheder i den enkelte sag, der begrundes, at naturområder trods beskyttelsesniveauet vil kunne påvirkes væsentligt.

Dette indebærer, at kommunerne i alle sager, hvor udbringningsarealer afvander til Natura 2000-områder, skal vurdere konkret, om der er grundlag for at skærpe beskyttelsesniveauerne i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, jf. bl.a. afgørelsen fra 30. marts 2009, [j.nr. 130-00223](#):

I sagen var husdyrbruget beliggende ca. 3,2 km nord for det internationale beskyttelsesområde ved Lovns Bredning (Habitatområde 30 og Fuglebeskyttelsesområde 14) og ca. 1,5 km øst for Risgårde Bredning i Limfjorden. Bedriftens marker var beliggende dels i oplandet til Lovns Bredning og dels i oplandet til Risgårde Bredning.

I kommunens afgørelse var det anført (uden nærmere begrundelse), at det med hensyn til de internationale beskyttelsesområder var vurderet, at projektet hverken i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kunne påvirke Natura 2000-områder væsentligt.

Miljøklagenævnet fandt ikke vurderingen tilstrækkelig og hjemviste sagen. Nævnet lagde - udover den manglende begrundelse for kommunens habitatvurdering - bl.a. vægt på, at de foreliggende oplysninger om udvaskningsniveauet pr. ha for udvaskningen af kvælstof og fosfor fra udspretningsarealerne heller ikke var tilstrækkeligt fyldestgørende i forhold til kravet om, at konsekvenserne skal vurderes konkret.

Det er således ikke tilstrækkeligt kun at konstatere, at beskyttelsesniveauerne i bilag 3 er overholdt. Kommunen skal vurdere og beskrive, om der er grundlag for at skærpe disse. Vurderingen heraf skal afspejle sig i den miljøtekniske redegørelse. Det fremgår af bl.a. habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 4, at vurderingen af, om et Natura 2000-område påvirkes væsentligt, skal fremgå direkte af afgørelserne. Standardprægede begrundelser kan derfor ikke anvendes.

Ved vurderingen af, om og hvordan der skal stilles supplerende krav ud over det almindelige beskyttelsesniveau, skal der tages udgangspunkt i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4 og retningslinjerne i Miljøstyrelsens supplerende vejledning (fra 2007) om

fastsættelse af yderligere vilkår efter § 29 i lov nr. 1572 af 20/12 2006 om miljøgodkendelser m.v. af husdyrbrug (husdyrgodkendelsesloven).

Af 2007-vejledningen fremgår det bl.a., at kommunerne efter omstændighederne bl.a. skal inddrage de basisanalyser, der er gennemført til brug for vandplanlægningen i medfør af miljømålsloven, samt viden fra det forberedende arbejde til Natura 2000-planlægningen, f.eks. basisanalyser med trussels- og tilstandsvurdering. Der henvises i den forbindelse til de data, der findes på web-adressen: www.naturdata.dk (vejledningen, side 3).

Til illustration af kravet om inddragelse af, hvilke oplysninger der skal indgå (dvs. den tilgængelige viden), herunder f.eks. oplysninger om områdets følsomhed fra basisanalyserne, kan henvises til Miljøklagenævnets afgørelser fra 27. februar 2009 (Moderupvej 6 og 18, [j.nr. 130-00027](#) og [-00028](#)):

I sagen var virksomhedernes udbringningsarealer beliggende i oplandet til Båring Vig og det internationale naturbeskyttelsesområde nr. 108: "Æbelø, havet syd for og Nærå", som var udpeget med henblik på en beskyttelse af levesteder for en række ynglende arter. Arealerne var imidlertid primært udrænedede, fine lerblandede sandjorde, og derfor ikke klassificeret i en fosfor- eller nitratklasse, jf. bilag 3, indledningen til pkt. C og tabel 4 i pkt. D.

Den terrestriske del af det internationale naturbeskyttelsesområde, som stødte direkte op til aftalearealerne, var karakteriseret som "eng med søer", der var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Der forelå imidlertid ikke oplysninger i sagen om, hvorvidt der i det berørte område var beskyttede arter og naturtyper. Ifølge kort over udbredelsen af marine naturtyper udarbejdet af Skov- og Naturstyrelsen var den beskyttede naturtype "Mudder- og sandflader blottet ved ebbe" udbredt langs kysten ud for udbringningsarealerne nordøst for Børgense. Den marine del af beskyttelsesområdet var endvidere karakteriseret som vandområde, der var belastet med fosfor.

Miljøklagenævnet fandt ikke, at kommunen - uanset at beskyttelsesniveauerne i bilag 3 i bekendtgørelsen var opfyldt - havde vurderet konkret, om der var grundlag for at stille skærpede krav. Miljøklagenævnet henviste bl.a. i den forbindelse til de beskyttelsesmålsætninger, der fremgik af Natura 2000-basisanalysen.

Hvis det efter beregningerne er gennemført og oplysninger om Natura 2000-områderne er tilvejebragt viser sig, at der kun vil blive tilført et uvæsentligt bidrag af nitrat til det på-

gældende område, og at risikoen for fosfortilførsel vurderes at være uvæsentlig, kan husdyrbruget ikke siges at påvirke området "væsentligt" i habitatreglernes forstand.

Et eksempel herpå er Miljøklagenævnets afgørelse af 28. august 2009 ([j.nr. 130-00108](#)), der stadfæster en habitatvurdering med små ændringer, og hvor nævnet i relation til nitrat bl.a. udtalte følgende:

"Hjarbæk Fjord er en slusefjord, der ligesom resten af Limfjorden er påvirket af for store udledninger af næringsstoffer. Det resulterer i nedsat sigtedybde, forringede bundforhold for ålegræssets udbredelse samt hyppige tilfælde af iltvind. Den årlige tilførsel af kvælstof til Hjarbæk Fjord er ifølge Viborg Kommune anslået til 2.000-2.500 tons/år.

Der er ifølge regionplanen en målsætning for udledning af kvælstof fra landbrugsarealer til Limfjorden, hvorefter der højst må udledes 14 kg N/ha til Limfjorden og 10 kg N/ha i de indre dele af fjorden.

I husdyrgodkendelse.dk er beregnet en udvaskning på 82,9 kg N/ha fra udbringningsarealerne. [Kommunen] har skønnet en reduktionsprocent på 90 %, hvilket giver en udvaskning på ca. 8 kg N/ha/år, svarende til en samlet udledning på ca. 4 tons kvælstof årligt fra udbringningsarealerne. Merudledningen af kvælstof som følge af udvidelsen af produktionen på [ejendommen] med 137 DE, som udbringes på et udbringningsareal på ca. 100 ha, bliver ca. 6 kg N/ha/år, svarende til ca. 600 kg N/år, som reduceres med 90 % til 60 kg N/år. [kommunen] vurderer på den baggrund, at udvaskningen af kvælstof fra udbringningsarealerne ikke vil påvirke Natura 2000-området væsentligt.

Nævnet vurderer på baggrund af ovenstående, at beskyttelsesniveauet for nitrat i forhold til overfladevand opfylder husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen bilag 3, og udvaskningen af kvælstof fra udbringningsarealerne vurderes ikke at kunne påvirke de naturtyper og arter, som indgår i udpegningsgrundlaget for de internationale naturbeskyttelsesområder."

I relation til fosfor fulgte nævnet den samme systematik i sagen. Først gennemførte nævnet en vurdering af risikoen for en påvirkning fra udbringningsarealerne på baggrund af fosforoverskuddet:

"Udbringningsarealerne ligger uden for fosforklasse, og der er i [godkendelsen] stillet vilkår om, at der højst må være 4,4 g P/FE i foderet. Ifølge ansøgningskemaet er der et årligt fosforoverskud på 1,8 kg P/ha. [...]"

Herefter gennemgik nævnet oplysningerne om de nærliggende naturområders sårbarhed, og foretog en vurdering:

" [...] Da Hjarbæk Fjord er overbelastet med fosfor, og da der ikke foreligger fosfortal for udbringningsarealerne, bør der efter nævnets opfattelse stilles vilkår om udbringningsarealernes fosfortal og om fosforbalance på arealer med fosfortal over 4 med henblik på at reducere risikoen for øget udvaskning af fosfor til Hjarbæk Fjord."

Nævnet opstillede herefter følgende vilkår for stadfæstelse (godkendelse):

"Der skal anvendes fasefodring og foderet skal være tilsat fytase. Der må maksimalt anvendes 4,4 g P/PE og 2,87 FE/ kg tilvækst."

"Der skal anvendes sædskifte S4."

"Der skal være fosforbalance på ejede/forpagtede udbringningsarealer med fosfortal over 4. Fosforbalancen opgøres som forskellen mellem den tilførte mængde fosfor og den mængde fosfor, som fraføres med afgrøderne efter de gældende normer. Vilkåret gælder enhver femårs periode efter 2014. Der skal senest 2014 foreligge fosfortal, der er maksimalt fem år gamle, for ejede/forpagtede udbringningsarealer."

3.2.2.3 Miljøstyrelsens bemærkninger til fosfor og nitrat

På det generelle niveau kan habitatvurderingen efter Miljøstyrelsens opfattelse ikke altid bygge på beregning af forureningen fra det enkelte husdyrbrug til det pågældende Natura 2000-område. Miljøstyrelsen uddyber dette i bilag til praksisnotatet.

Miljøstyrelsen gør opmærksom på, at der ikke findes modeller, som kan beregne ændringer i fosforudvaskningen fra udbringningsarealer, som følge af ændringer i den udbragte mængde husdyrgødning på arealerne.

Den konkrete vurdering i forhold til belastningen med fosfor må derfor foretages ud fra en vurdering af risikoen for overfladetab fra arealerne⁸. Kommunerne skal være specielt opmærksomme på, om der er skrånende arealer ned mod f.eks. et vandløb, der afvander til den marine del af et Natura 2000-område. Der kan fra sådanne arealer være en øget risiko for tilførsel af næringsstoffer, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side

⁸ Se Miljøklagenævnets afgørelse af 19. juni 2009 (j.nr. 130-00146).

83-84. Særligt i forhold til andre jordbundstyper, end de nævnte i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, gælder bekendtgørelsens bilag 4.

Miljøstyrelsen skal desuden henlede opmærksomheden på, at langvarige forsøg i Danmark har vist, at fosfortallet kan falde ved moderate årlige fosforoverskud, hvorved udvaskningsrisikoen alt andet lige reelt falder. Kommunerne skal derfor ikke stille krav om fosforbalance kun med henvisning til Habitatdirektivet uden også at foretage en konkret risikovurdering.

I forhold til udvaskningen af nitrat må kommunerne efter Miljøstyrelsens opfattelse bl.a. vurdere og redegøre for udbringningsarealets størrelse i forhold til oplandets (omtrentlige) størrelse til de påvirkede Natura 2000-områder. Er oplandet af en vis størrelse vil den enkelte udvidelse i sig selv ofte kun påvirke Natura 2000-området (relativt set) i ganske begrænset omfang. Omvendt vil det i de situationer, hvor udbringningsarealerne i et projekt udgør en forholdsvis stor del af oplandet til et Natura 2000-vandområde, være aktuelt med en yderligere beregning med udgangspunkt i den samlede udvaskning fra den ansøgte drift i det pågældende opland og merudvaskningen i forhold til nudriften (som jo i IT-systemet beregnes for hele det ansøgte areal). I sammenhæng med andre projekter mener Miljøstyrelsen, at det er hensigtsmæssigt at se på udviklingen i husdyrtrykket i oplandet.

Miljøstyrelsen finder det problematisk, at Miljøklagenævnet i sin afgørelse, [j.nr. 130-00108](#), uden lokalkendskab og konkret risikovurdering fastsætter vilkår om fosforbalance. Miljøstyrelsen finder desuden, at det fastsatte vilkår om fosforoverskudet er uklart og uden mulighed for effektiv kontrol.

3.2.2.4 Forurening af Natura 2000-områder fra anlægget (ammoniakfordampning)

I relation til ammoniakfordampning er det ikke tilstrækkeligt blot at konstatere, at der ikke er bufferzonenatur, der bliver påvirket (dvs. beskyttelsesniveauet i bilag 3).

Kommunen skal efter habitatbekendtgørelsen bl.a. konstatere, om terrestrisk (tør) natur eller søer e.l. i et Natura 2000-område bliver påvirket, når det drejer sig om de naturdele, der er en del af udpegningsgrundlaget for det pågældende område.

Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) var der tale om et husdyrbrug, der lå 1,6 km fra nærmeste Natura 2000-område, habitatområde nr. 248 - Saltum Bjerge. Kommunen havde i afgørelsen anført, at "*ammoniakfordampningen fra kvægbrugets anlæg vurderes ikke at forringe tilstanden af naturtyper og arter, der er udpegningsgrundlag for Natura 2000- områderne, og projektet forventes derfor ikke at være til hinder for gennemførelse for de kommende vand- og naturplaner*". Nævnet fandt imidlertid, at denne standardvurdering for påvirkningen af habitatområdet var utilstrækkelig.

For så vidt angår vurderingen af denne påvirkning af ammoniakfølsom natur henvises der til afsnittet straks nedenfor (afsnit 3.2.3.3), eftersom vurderingen i princippet er den samme. Natur, der ikke er en del af udpegningsgrundlaget for området, behandles ligeledes kun efter de almindelige regler.

3.2.3 Ammoniakafdampning til anden følsom overfladenatur end Natura 2000-områder (f.eks. naturbeskyttelseslovens § 3)

3.2.3.1 Det generelle ammoniakreduktionskrav

Efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 stilles der ved udvidelser, nyetableringer og ændringer af husdyrbrug for mere end 75 dyreenheder, jf. husdyrgodkendelseslovens § 11 og § 12, generelle krav om reduktion af ammoniakemissionen fra stald og lager i forhold til bedste staldsystem med normtal 2005/2006 som udgangspunkt (reduktionskravet). Kravet er 25 pct. for 2009.

Kravet om reduktion af ammoniakemissionen gælder for udvidelser samt for stalde der renoveres, men kan gennemføres som et krav til reduktion af ammoniaktabet for både det eksisterende og det nye anlæg.

Begrebet renovering er i denne sammenhæng identisk med godkendelsespligtige ændringer af staldanlægget. Dette vil sige renoveringer, der kan sidestilles med en nyetablering. Dette vil omfatte ændringer i dyretyper eller staldsystemer. Derimod vil udskiftning af inventar uden samtidige ændringer i gødningsanlæg m.v. ikke være godkendelsespligtige og dermed heller ikke omfattet af det generelle ammoniakkrav. Hvis udvidelsen kan foretages i et eksisterende uændret staldanlæg vil ammoniakkravet kun omfatte udvidelsen.

Et eksempel på en gennemgribende renovation, der skulle sidestilles med en ændring, findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 19. juni 2009 ([j.nr. 130-00038](#)).

I forbindelse med renoveringen af fire bygninger skete der en sammenlægning af staldene ved nedbrydning af væggene mellem disse med efterfølgende samling af staldområdet til ét stort område med sengespalter. Miljøklagenævnet fandt, at renoveringen var så omfattende, at den kunne betragtes som en godkendelsespligtig ændring af staldanlægget. Ammoniakreduktionskravet på 15 % [2007] var derfor også gældende for denne stald.

I staldene skulle installeres skrabere og kommunen havde sat ammoniakreduktionseffekten heraf til 25 pct. Miljøklagenævnet fandt det ubegrundet, at sætte effekten af skraberne til mere end 20 pct. som det fremgår af bilag 3 til 2006-vejledningen.

3.2.3.2 Bufferzonerne

Uden for Natura 2000-områderne vil det generelle krav til reduktion af ammoniakemission samt en miljøvurdering i forhold til bufferzone-natur som udgangspunkt være tilstrækkeligt til at sikre områder med følsom natur mod en væsentlig negativ påvirkning med luftbåren ammoniak, jf. bemærkningerne til § 29, stk. 2, i lovforslaget og Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 69.

I relation til bufferzonenatur (uden for Natura 2000-områderne) vil det fastlagte beskyttelsesniveau næsten altid være tilstrækkeligt.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) fandt nævnet således, at en staldudvidelse, som medførte en merdeposition af ammoniak beregnet til 0,09 kg N/ha på et overdrevarsareal (afkaster bufferzone), hvor anlægget lå inden for bufferzone II (300-1.000 m), ikke udgjorde en væsentlig påvirkning af det pågældende overdrev.

Hvis der inden for bufferzone I sker en meremission ved udvidelsen eller ændringen, skal der gives afslag.

Kommunerne skal derfor være særligt opmærksomme på, om beregningerne i det elektroniske ansøgningssystem indeholder de rigtige forudsætninger i sådanne situationer, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 25. juni 2009 ([j.nr. 130-00090](#)).

3.2.3.3 Natur, der ikke afkaster bufferzoner

Efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.B skal der under visse betingelser opstilles krav svarende til bufferzonereglerne i de tilfælde, hvor der findes enten a) ammoniakfølsomme naturtyper, der ikke er omfattet af lovens § 7, eller b) ammoniakfølsomme levesteder for fredede, rødlistede og/eller beskyttede planter og dyr omfattet af bilag IV i habitatbekendtgørelsen.

Kommunalbestyrelsen må dog kun stille sådanne vilkår, hvis det vurderes, at der er tale om et ikke uvæsentligt merbidrag, herunder sammenlignet med andre kilder, inklusive en eventuel nitratudvaskning til det pågældende naturareal eller levested (markbidrag). Kommunalbestyrelsen skal i vurderingen af, om der skal stilles yderligere krav til ammoniakbelastningen for regionale og lokale naturtyper, der ikke er omfattet af lovens § 7, inddrage en vurdering af det pågældende naturområdes naturtilstand og kommunens mål herfor.

Der kan derfor i det enkelte tilfælde være konkret behov for at opstille krav (og vilkår) i forhold til særligt tre forskellige naturtyper:

- Natur omfattet af § 3 i naturbeskyttelsesloven,
- særligt værdifulde naturområder udpeget i region- og kommuneplaner,
- skovnaturtyper, som er beskyttet af habitatdirektivet, fredede områder og områder, som huser rødlistede og/eller fredede arter (bilag IV-arter).

Kommunen skal derfor - som første led i vurderingen heraf i forbindelse med en godkendelse - afklare, om sådanne særligt ammoniakfølsomme naturtyper ligger tæt på staldanlæg eller anlæg til opbevaring af husdyrgødning eller udbringningsarealerne. Ligger sådanne naturtyper tæt på staldanlæg (dvs. inden for ca. 1 km) skal der altid foretages en vurdering af, om en godkendelse konkret vil påvirke det enkelte (ammoniakfølsomme) naturområde. Et eksempel på denne vurdering findes i Miljøklagenævnets afgørelse fra 26. marts 2009, [j.nr. 130-00059](#):

I sagen lå ejendommens stalde (minkhaller) ca. 125 m fra et A-målsat moseområde og ca. 45 m fra et B-målsat mose- eller engområde. To nye minkhaller (5.720 m²) ville blive opført henholdsvis 200 m og 140 m fra de A- og B-målsatte naturområder. Begge områder var målsat i daværende Fyns Amts naturkvalitetsplan (Regionplan 2005), som bl.a. særligt kvælstoffølsomme. Moseområderne var beskyttet i henhold til naturbeskyttelses-

lovens § 3. Moserne var imidlertid ikke højmoser, og derfor ikke omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Tålegrænsen for den aktuelle mosetype (rigkær) var ansat til 15-25 kg. N/ha/år. Kommunen havde vurderet, at det med den ansøgte ændring af produktionen ville medføre en merbelastning på *1-2 kg N pr. ha/år*, og at merbelastningen fra anlægget og baggrundsbelastningen (på samlet ca. 17 kg N pr. ha/år) måtte vurderes at ligge væsentligt over naturområdets (mindste) tålegrænse. Udvidelsen af minkfarmen kunne derfor give anledning til væsentlig forurening, jf. husdyrgodkendelseslovens § 32. Miljøklagenævnet fandt ikke grundlag for at tilsidesætte denne vurdering.

Som afgørelsen illustrerer, kan vurderingen af, om der skal opstilles supplerende vilkår eller krav til virksomhedens udledning af næringsstoffer, indeholde flere forskellige del-elementer, jf. straks nedenfor og afgørelsen af 26. marts 2009, [j.nr. 130-00057](#).⁹

Med udgangspunkt i Miljøklagenævnets praksis drejer det sig om følgende:

- 1) Naturområdets følsomhed, herunder oplysninger om naturtyperne i området, og om disses generelle bevaringsmæssige værdi og prioritet.
- 2) Merdepositionen på området som følge af godkendelsen (N/ha/år)
- 3) Afstanden fra anlægget til naturområdet
- 4) Baggrundsbelastningen med kvælstof i området
- 5) Totaldepositionen fra husdyrbruget.

For det første skal der, som det ses, indgå oplysninger om naturtypens art og generelle følsomhed i form af den relevante tålegrænse for den pågældende naturtype, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.1.D. Bliver tålegrænsen for den pågældende naturtype overskredet, hvis der gives godkendelse, taler dette for, at der skal opstilles supplerende vilkår til reduktion af næringsstofbelastningen. For det andet skal der indgå oplysninger om naturområdets konkrete (specifikke) følsomhed overfor næringsstoffer, herunder de tilgængelige data om det pågældende naturområde, der fremgår af bl.a. [www.naturdata.dk](#), jf. herved bilag 4.1.D til husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

⁹ Problemstillingen er i øvrigt beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 69-70.

Findes der f.eks. plante- eller dyrearter i området, hvis levesteder er særligt følsomme overfor øget næringsstofbelastning i det pågældende naturområde (såsom orkidéer eller padder), taler dette ligeledes for, at der skal opstilles skærpede krav.

Er området ammoniakfølsomt og yngle- eller rasteplads for bilag IV-arter, taler dette for, at der opstilles supplerende krav, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.1.B, litra 2. Vurderingen heraf er i øvrigt beskrevet nærmere i den supplerende vejledning (2007), side 4. Kommunen skal indskrive i den miljøtekniske redegørelse, hvilke konsekvenser udvidelsen vil have for eventuelle bilag IV-arter, jf. afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00117](#)).

Se hertil Miljøklagenævnets afgørelse af 31. marts 2009 ([j.nr. 130-00176](#)):

I sagen blev bedriften søgt udvidet fra 266,8 DE til 378,8 DE. I forbindelse med udvidelsen planlagdes der bygget to nye stalde til søerne på i alt 5.100 m² vest for det eksisterende anlæg. Der blev også søgt om opførelse af en ny gyllebeholder på 4.000 m³ tæt ved de to eksisterende beholdere.

Ejendommens nye driftsbygninger lå ca. 300 m fra et eng- og overdrevsområde foruden flere naturområder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, herunder små overdrev, moser, kultur- og naturenge, søer og vandløb. Ejendommens anlæg og bygningerne var beliggende ca. 290 m fra beskyttet natur og 270 m fra et særligt værdifuldt landskab. Det var registreret, at arter omfattet af bilag IV, kunne have levested på arealer omkring ejendommen.

Den generelle baggrundsbelastning for området var på 15,1 kg N pr. ha/år. Merdepositionen af ammoniak i 7 udvalgte naturpunkter var mellem 0,0-1,8 kg N, hvorved den generelle tålegrænse for overdrev på mellem 10-20 kg N var overskredet i forhold til den nedre tålegrænseværdi.

Miljøklagenævnet fandt på den baggrund, at den kvælstof- og ammoniakdeposition på ca. 1 kg N/ha, som udvidelsen ville medføre i nogle af områderne, bevirkede, at udvidelsen havde en væsentlig natur- og miljøpåvirkning.

Hvis følsomheden af et givent naturområde ikke kan afklares, eller der er tale om forældede data for området, må kommunen skaffe sig flere oplysninger. Miljøklagenævnet har således i en afgørelse vedrørende en § 3-mose (mosen "Bromade") udtalt følgende (afgørelse af 9. september 2009, [j.nr. 130-00282](#)):

"Miljøklagenævnet skal bemærke, at det kan indgå i kommunens vurdering af, hvorvidt der bør fastsættes skærpede vilkår, at:

- mosen "Bromade" ligger inden for 300 meter fra stald og lager på husdyrbruget,
- mosen "Bromade" er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og kommunalbestyrelsen har således pligt til at sikre, at udvidelsen af husdyrbruget ikke medfører tilstandsændringer,
- mosen "Bromade" er besigtiget i 1992, og at mosen består af naturtyperne kalkrige moser (33 %), rigkær (33 %), skov (33 %),
- naturtyperne kalkrige moser og rigkær har en tålegrænse på 15 – 25 kg N/ha/år.
- det fremgår af DMU's rapport over den nationale status for rigkær til Europa Kommissionen fremgår, at naturtypen rigkær som habitattype er i tilbagegang i landet. [...]

Miljøklagenævnet finder imidlertid, at [kommunen] bør tilvejebringe oplysninger om mosen "Bromades" tilstand, idet det ikke kan afvises, at oplysningerne fra 1992 i Danmarks Miljøportal ikke længere afspejler mosens nuværende tilstand. [Kommunen] bør beregne merdepositionen (N/ha/år) på mosen "Bromade", og vurdere om merdepositionen udgør et ikke-uvæsentligt merbidrag, idet det bemærkes, at oplysningen om, at der sker en [total] meremission fra stald og anlæg på 210 kg ikke er tilstrækkeligt. Baggrundsbelastningen af mosen "Bromade" bør indgå i kommunens vurdering."

Som afgørelserne illustrerer skal der - når følsomheden af naturtypen er fastlagt efter kriterierne ovenfor på baggrund af kurante oplysninger - foretages en afvejning i forhold til afstanden fra husdyrbrugets anlæg til den pågældende naturtype og der af den forventede merdeposition sammenholdt med tålegrænsen og bevaringsmålsætningerne for den eller de pågældende naturtyper.

Selvom der er tale om vurdering af merdepositionen, skal den kumulative effekt af husdyrbruget stadig inddrages i nogle tilfælde, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 1. september 2009 ([j.nr. 130-00160](#)). Selvom der samlet set sker en reduktion af ammoniaktabet i forbindelse med f.eks. en omlægning, bør totalemissionen af ammoniak fra husdybruget vurderes - også set i sammenhæng med andre husdybrug. Af den nævnte afgørelse fremgår således bl.a. følgende:

"Det fremgår af oplysningerne i den miljøtekniske beskrivelse og vurdering, at udledningen af luftbåren ammoniak fra stald og lager med den ansøgte omlægning af dyreholdet vil blive reduceret med 1.168,08 kg N, idet beregningerne viser, at der efter omlægningen udledes i alt 1.816,24 kg N.

Tålegrænsen for en deposition af kvælstof i forhold til de arter, der er karakteristiske for tørre hedearealer ligger på 10-20 kg N/ha pr. år. På baggrund af de i sagen foreliggende beregninger og oplysninger om husdyrbrugets størrelse og beliggenhed skønner Miljøklagenævnet ikke, at den kumulative effekt af husdyrbrugets bidrag til depositionen af kvælstof på de berørte kvælstoffølsomme hedearealer vil være af væsentlig betydning. Nævnet finder dog, at kommunen i forbindelse med vurderingen af ansøgningen burde have gennemført beregninger til dokumentation herfor."

Ved små merdepositioner på følsom natur skal der også ved vurderingen tages hensyn til variationer i depositionen i løbet af sæsonen og til karakteren af de andre husdyrbrug i nærheden. Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 19. juni 2009 ([j.nr. 130-00146](#)):

Nævnet vurderede i sagen, at opretholdelsen af en variationsbredde af kvælstoffølsomme plantearter i nogle berørte moseområder, inkl. fattigkær, var betinget af, at belastningen af området ikke lå på niveau med naturtypens øverste tålegrænse. Da baggrundsbelastningen i området var på mellem 15-20 kg N/ha/år fandt nævnet umiddelbart, at en opretholdelse af den registrerede variation af kvælstoffølsomme plantearter i fattigkæret ville være truet ved en yderligere belastning fra virksomheden, også på så lidt som 1,0 kg N/ha/år.

Nævnet lagde herved vægt på, at virksomhedens kvælstofemission i perioden fra juni til september ville være op til 4 gange øget i forhold til det tilladte gennemsnit, og at der var flere andre virksomheder med tilsvarende drift (mink) i umiddelbar nærhed af virksomheden.

Derimod skal naturområdernes variation over året, herunder en svingende modtagelighed overfor kvæstof, normalt ikke inddrages.

Vurderer kommunen ud fra de ovenstående kriterier, at der er grundlag for at opstille supplerende krav for at undgå de luftbårne ammoniakforurening fra anlægget, skal der efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.1 stilles krav (vilkår) svarende til buf-

ferzonereglerne.¹⁰ Er dette ikke tilstrækkeligt er udgangspunktet et afslag, jf. § 11, stk. 5, i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

3.2.3.4 Miljøstyrelsens bemærkninger til vurdering af påvirkning af natur

I et bilag til praksisnotatet gør Miljøstyrelsen rede for, hvordan kommunerne kan foretage konkrete vurderinger af påvirkningen af naturområder. Miljøstyrelsen anbefaler, at der i første omgang foretages en indledende vurdering af, hvorvidt påvirkningen vil være væsentlig, og kun når det er tilfældet foretages en mere grundig vurdering.

Det er Miljøstyrelsens vurdering, at et § 3-område ikke vil påvirkes væsentligt, hvis der sker en merbelastning på under 1 kg N pr. ha/år. Herudover skal bidraget fra stald- og opbevaringsanlæg være betydeligt i forhold til andre kvælstofkilder - f.eks. markbidrag fra nærliggende udbringningsarealer, førend supplerende krav er påkrævet, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.1.C. Dette er uddybet i bilaget til praksisnotatet.

Er området særligt følsomt kan disse retningslinjer fraviges. I nogle af de nævnte sager fra Miljøklagenævnet var der tale om en merbelastning på 1-2 kg N pr. ha/år, med en baggrundsbelastning på ca. 15 kg N pr. ha/år, hvilket under hensyn til naturområdernes følsomhed blev vurderet som væsentligt.

Miljøstyrelsen finder det dog problematisk at Miljøklagenævnet i sin afgørelse, [j.nr. 130-00176](#), uden lokalkendskab fastslår, at 1 kg N/ha vil medføre en væsentlig natur- og miljøpåvirkning blot fordi den nedre tålegrænseværdi er overskredet. Selv om merdepositioner under 1 kg N pr. ha/år, som nævnt i bilaget til praksisnotatet ikke kan medføre påviselige biologiske ændringer i et naturområde, er det ikke ensbetydende med, at merdepositioner over 1 kg N pr. ha/år altid vil medføre væsentlige miljøpåvirkninger. Hvis naturområdets tålegrænse for kvælstof efter kommunens konkrete vurdering overskrides, bør kommunen dog nøje overveje, hvorvidt der skal stilles yderligere vilkår som angivet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.

Miljøstyrelsen finder ikke, at behovet for at tilvejebringe yderligere oplysninger om et naturareals tilstand kan begrunde, at sagens behandling sættes i bero, f.eks. til om for-

¹⁰ Rammerne for vurderingen er i øvrigt nærmere beskrevet i den supplerende vejledning fra Miljøstyrelsen (2007) om fastsættelse af yderligere vilkår efter § 29 i lov nr. 1572 af 20/12 2006 om miljøgodkendelser m.v. af husdyrbrug.

året eller om sommeren, hvor det vil være lettere at vurdere arealets tilstand. Behandlingen af sagerne skal ske på det foreliggende grundlag.

3.2.4 Udvaskning af nitrat og fosfor fra udbringningsarealerne til områder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3

Miljøklagenævnets afgørelse af 27. juli 2009 ([j.nr. 130-00054](#)) må forstås således, at der i forbindelse med en miljøgodkendelse (i redegørelsen) skal tage stilling til, om der er § 3 arealer på eller ved husdyrbrugets arealer, og om udbringning kan føre til tilstandsændringer heri. Det betyder, at f.eks. risikoen for overfladetab af næringsstoffer fra skrånende arealer og eventuel udvaskning samt fosforfølsomme søer mv. skal beskrives og vurderes i afgørelsen.

Der henvises til afsnit 3.2.5. samt Miljøstyrelsens supplerende vejledning fra 2007.

3.2.5 Beskyttelse af natur (overfladevand) uden for Natura 2000-områder og naturbeskyttelseslovens § 3

Ligger der vandområder uden for Natura 2000-områderne, og er de ikke omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, skal disse i udgangspunktet ikke inddrages i miljøvurderingen. Undtagelse herfra kan gøres i visse tilfælde, og som eksempel herpå kan nævnes, at de tidligere gældende regionplaner, herunder kortbilag, er opretholdt efter nedlæggelsen af amterne som landsplandirektiver. Kommunerne er derfor forpligtet til at virke for dem (§ 3 i Lov nr. 571 af 24. juni 2005 om ændring af lov om planlægning (udmøntning af kommunalreformen)).

Ved vandløb udpeget med en høj målsætning i planerne, dvs. A eller B, skal kommunen være specielt opmærksom på, om der er skrånende arealer ned mod vandløbet, og hvorvidt der fra sådanne arealer er øget risiko for tilførsel af næringsstoffer, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 83-84. Til illustration for vurderingen af påvirkningen af følsomme vandløb kan nævnes Miljøklagenævnets afgørelse fra 27. februar 2009 (Moderupvej 6 og 18, [j.nr. 130-00027](#) og [-00028](#)), hvor det pågældende vandløb *dog afvandede til et Natura 2000-område*:

Udbringningsarealerne var i sagen beliggende i oplandet til Båring Vig og det internationalt beskyttede farvandsområde syd for Æbelø, herunder i tilknytning til bl.a. vandløbet Stor Å,

der ifølge regionplanen fremover skulle være egnet som gyde- og/eller opvækstområde for laksefisk. Fyns Amt havde udarbejdet en risikovurdering for åen (kategoriseret som I b).

Miljøklagenævnet var enig med kommunen i, at forureningen af bl.a. Stor Å kunne imødegås ved at angive krav til bl.a. sædskiftet (standardsædskifte S10). Nævnet fandt imidlertid ikke, at afgørelsen indeholdt tilstrækkeligt præcise angivelser af, hvilket sædskifte eller evt. efterafgrøder, der skulle anvendes. Nævnet lagde bl.a. vægt på, at forøget udvaskning fra udbringningsarealerne ville kunne modvirke de miljøforbedrende foranstaltninger og sandsynligheden for, at målsætningen på strækningerne af Stor Å omkring Hårslev nås ved udgangen af 2015, jf. amtets risikovurdering.

Et vandløb kan være af en sådan art, at det - selvom det ikke afvander til et Natura 2000-område ligesom Stor Å - er nødvendigt at begrænse udledningen af næringsstoffer hertil, jf. herved også den supplerende vejledning (2007), side 5-6. Kommunerne kan bruge målsætningerne i de tidligere regionplaner som indikator for hvor stor den acceptable næringsstofftilførsel til vandløbene er, se Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 83-84, om end målsætningerne ikke i sig selv er bindende for administrationen.

Tilsvarende opmærksomhed skal udvises, hvis vandløbet har naturkulturmæssig interesse eller f.eks. er yngle- og rasteområder for såkaldte bilag IV-arter. Efter Miljøklagenævnets praksis skal der altid i en godkendelse redegøres for, om der i nærheden er registreret yngle- og rastepladser for bilag IV-arter - ikke mindst i åer og mindre vandløb, jf. afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00117](#)).

3.2.6 Beskyttelse af grundvandet

Det følger af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, pkt. D.2., at hvis bedriftens udbringningsarealer er beliggende inden for enten et nitratfølsomt indvindingsområde (NFI-område) eller et område med en kommunal indsatsplan (IP-område), skal der foretages en vurdering af nitratudvaskningen fra rodzonen. Dette gøres af ansøgningssystemet, som automatisk beregner nitratkoncentrationen i det infiltrerende vand ud af rodzonen. Vilårsfastsættelse til beskyttelse af grundvandet skal ske i overensstemmelse med husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.4.

Er der udarbejdet kommunal indsatsplan efter vandforsyningslovens § 13 eller § 13 a udformes vilkår i overensstemmelse hermed.

Til illustration af vurderingen af grundvandsbeskyttelsen kan nævnes afgørelserne fra 27. februar 2009 (Moderupvej 6 og 18, [j.nr. 130-00027](#) og [-00028](#)):

Udbringingsarealerne var for 70 pct.'s vedkommende beliggende i områder med særlige drikkevandsinteresser, men berørte ikke områder udpeget som "indsatsområder for nitrat". Den beregnede merbelastning (afsnit 5.3.2) ud af rodzonen ville med udspreddingen af gylle blive på mellem ÷ 1,5 til ÷ 2,9 mg N/l (dvs. mindre end før udvidelsen).

Miljøklagenævnet var enig med kommunen i, at forureningen af bl.a. grundvandet kunne imødegås ved at angive krav til sædskiftet (standardsædskifte S10). Nævnet fandt imidlertid ikke, at afgørelsen indeholdt tilstrækkeligt præcise angivelser af, hvilket sædskifte eller evt. supplerende efterafgrøder, der skulle anvendes.

I nitratfølsomme indvindingsområder, hvor der endnu ikke er foretaget en revision af de stedlige miljøcentre (zoner, jf. miljømålslovens § 6), kan der ikke tillades en *merbelastning*, hvis udvaskningen fra rodzonen overstiger 50 mg/N/liter i efter-situationen.

I samme retning Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)):

Ifølge ansøgningskemaet viste beregninger foretaget med farm-N et nitratindhold på 65 mg/l i ansøgt kontra nudrift, hvilket udgjorde et fald på 5-8 mg/l. Kravet om, at der ikke kan tillades en merbelastning, hvis udvaskningen fra rodzonen overstiger 50 mg/l var således overholdt. Kommunen havde i miljøgodkendelsen bemærket, at "størstedelen af udbringingsarealerne er beliggende i nitratfølsomt område, som også er udpeget som et område med særlige drikkevandsinteresser", og stillet krav om, at "der så vidt muligt skal dyrkes efterafgrøder på arealer, der ligger i de generelle indsatsområder for drikkevand.

Miljøklagenævnet vurderede, at kravet til beskyttelse af grundvandet var opfyldt, men kritiserede samtidig kommunen for, at det stillede vilkår ikke var tilstrækkelig præcist til at sikre, at forureningen af de nævnte områder med særlige drikkevandsinteresser kunne reduceres.

Som det ses af afgørelserne, kan der for at opnå tilstrækkelig grundvandsbeskyttelse bl.a. stilles krav om og indregnes effekten af specifikke delsædskifter for de pågældende delarealer. Godkendelse kræver dog, at de pågældende tiltag er tilstrækkelig specificeret som vilkår i godkendelsen. De anvendte standardsædskifter skal således fastholdes i miljøgodkendelsen ved formulering af konkrete vilkår om, hvilket eller hvilke standardsæd-

skifter godkendelsen er meddelt på, samt evt. hvilke arealer de omfatter. Der henvises i den forbindelse til Skov- og Naturstyrelsens (2006) vejledning, side 87 og side 110.

Alternativt har Miljøklagenævnet accepteret, at der kan stilles vilkår om, at ansøger skal dokumentere fremover, at der ikke vil være en udvaskning på over 50 mg/l til grundvandet, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 1. september 2009 ([j.nr. 130-00160](#)):

"Udbringingsarealet for [bruget] på 21,7 ha er ifølge Danmarks Miljøportal beliggende i et område med særlige drikkevandsinteresser. Det fremgår af den miljøtekniske beskrivelse og vurdering, at der på grund af et dårligt lerdække i området vil være en transport af stoffer fra overfladen til grundvandet, og at der vil blive udarbejdet en indsatsplan for området.

Ifølge [kommunen] skal den endelige indsatsplan være færdig inden den 19. februar 2010. Ifølge husdyrbruglovens bilag 3D kan der ikke i områder med særlige drikkevandsinteresser, hvor der endnu ikke er foretaget en zonerings, tillades nogen merbelastning med nitrat til grundvandet, såfremt udvaskningen til rodzonen overstiger 50 mg nitrat per liter.

Ifølge ansøgningsskemaet vil den beregnede maksimale udvaskning fra rodzonen uden ekstra efterafgrøder være på 61,6 kg N/ha. På baggrund af de foreliggende oplysninger om forholdene i indvindingsområdet vurderer kommunen, at det vil kunne være vanskeligt at opretholde et kvalitetskrav til grundvandet om maksimal 50 mg NO₃ pr. liter med den beregnede udvaskning af nitrat fra husdyrbruget.

Miljøklagenævnet finder ikke grundlag for, at tilsidesætte kommunens vurdering og vilkår 49 om udvaskningsniveauet af nitrat bør derfor opretholdes og suppleres med krav om fremsendelse af dokumentation til kommunen.

Vilkår 49 ændres til: På arealerne ved [...] må udvaskningen af nitrat fra rodzonen maksimalt være på 50 mg/l. Dokumentation i form af mark- og gødningsplaner for overholdelse af vilkåret tilsendes hvert år til kommunen."

3.2.6.1. Miljøstyrelsens bemærkninger til vilkår om nitratudvaskning

Miljøstyrelsen finder, at der ikke bør stilles vilkår om overholdelse af en bestemt grænse for nitratudvaskning, fordi et sådant vilkår reelt ikke vil kunne kontrolleres. Udvasningsmodellerne anvender mange parametre, hvorfor det er vigtigt, at man af hensyn til kontrolmulighederne ligesom i IT-ansøgningssystemet præcist styrer, hvilke virkemidler ansøger kan anvende. I stedet for bør der stilles vilkår om de virkemidler, jf. bilag 3 i Skov-

og Naturstyrelsens vejledning, som ansøger har oplyst at ville bruge for at begrænse den beregnede nitratudvaskning til det acceptable niveau.

3.3 Gener for de omkringboende

3.3.1 Husdyrgodkendelseslovens afstandskrav i §§ 6 og 8

Husdyrgodkendelseslovens §§ 6 og 8 indeholder nogle faste afstandsgrenser, der - med få specifikke undtagelser - ikke kan fraviges, jf. dog § 9. Husdyrgodkendelseslovens § 6 finder anvendelse også på udvidelser eller ændringer i eksisterende anlæg inden for afstandene, hvis bedriften derved giver anledning til øget forurening.

Afstandskravet i husdyrgodkendelseslovens § 6 gælder også for nabobebyggelse ejet af ansøger. Husdyrgodkendelsesloven indeholder ikke (bortset fra rideskoler og hestepensioner) bestemmelser, der giver mulighed for dispensation fra dette afstandskrav, jf. afgørelse af 29. juni 2009 ([j.nr. 130-00181](#)).

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) fastslog nævnet, at kommunen i miljøgodkendelsen som minimum skal redegøre for overholdelsen af afstandskravene i husdyrgodkendelseslovens § 8. Afstandskravene i husdyrgodkendelseslovens § 6 og 8 gælder fra nærmeste punkt på anlægget til nærmeste punkt på det beskyttede.

Muligheden for dispensation fra afstandskravene i § 8 kræver selvsagt en saglig begrundelse derfor.

I nævnets afgørelse af 28. august 2009 ([j.nr. 130-00108](#)) fandt nævnet ikke grundlag for at opretholde en dispensation efter husdyrgodkendelseslovens § 9, stk. 3, fordi der ikke var et sagligt grundlag herfor.

3.3.2 Gener fra anlægget

3.3.2.1 Lugt

Kommunen skal foretage en beregning af geneafstanden ud fra både den nye lugtvejledning (Vejledning om tilladelse og godkendelse af husdyrbrug), og efter FMK-vejledningen

(Vejledende retningslinjer for vurdering af lugt og begrænsning af gener fra stalde, FMK, 2. udgave maj 2002). Dette sker automatisk gennem det elektroniske ansøgningssystem.

Hvis den beregnede geneafstand er større end den faktuelle afstand, skal der som udgangspunkt gives afslag på ansøgningen om godkendelse af husdyrbruget.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) fastslog nævnet, at kommunen i miljøgodkendelsen skal redegøre for overholdelsen af de beregnede lugtgeneafstande. Det skal således bl.a. fremgå, hvor langt der er til nærmeste nabo, nærmeste samlede bebyggelse samt nærmeste byzone.

3.3.2.2 *Affald*

Bortskaffelse af affald er reguleret i miljøbeskyttelseslovens kapitel 6 og de dertil hørende bekendtgørelser og reguleres ikke i miljøgodkendelse, men efter det kommunale affaldsregulativ. Der kan dog i miljøgodkendelsen stilles vilkår om håndtering og opbevaring af affald inden bortskaffelsen, jf. afgørelse af 27. maj 2005 ([j.nr. 130-00184](#)).

3.3.3 Gener fra udbringning

Der kan forekomme lugt i forbindelse med udbringning af husdyrgødning. Udbringning af husdyrgødning foregår dog i kortere perioder, få gange om året, hvilket betyder, at disse lugtgener vil være af mindre betydning.

Ifølge husdyrgødningsbekendtgørelsens § 24, stk. 1, må husdyrgødning ikke udbringes på lørdage samt søn- og helligdage på arealer, der ligger nærmere end 200 m fra byzone, sommerhusområder samt områder i landzone, der ved lokalplan er udlagt til boligformål. Såfremt disse regler ikke efterleves, kan tilsynsmyndigheden indskærpe dette

3.3.4 Transport- og trafikgener

Som omtalt i 2006-vejledningen fra Miljøstyrelsen, side 72, skal husdyrbrugets trafikale belastning af omgivelserne vurderes i forbindelse med ansøgning om miljøgodkendelse, inden afgørelse om godkendelse træffes. Efter dette tidspunkt kan selve trafikken ikke reguleres af miljømyndighederne.

Ved vurdering af hensigtsmæssig lokalisering af husdyrbruget indgår til- og frakørselsforholdene for husdyrbruget. Hvis kørsel forbundet med husdyrbruget medfører væsentligt øgede trafikale og miljømæssige gener i nærområdet (fx mange transporter igennem landsbyområder m.v.), og hvis disse gener ikke kan afhjælpes ved valg af alternative til- og frakørselsforhold, kan det indgå i overvejelserne, hvorvidt kommunalbestyrelsen skal meddele afslag på godkendelse til etablering af ny virksomhed eller til udvidelse af en eksisterende.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 27. juli 2009 ([j.nr. 130-00054](#)) udtalte nævnet bl.a. følgende i overensstemmelse med kravet:

"Det fremgår ikke af den miljøtekniske redegørelse, at kommunen har foretaget en konkret vurdering af transportforhold i forbindelse med godkendelsen. Miljøklagenævnet finder, at der i forbindelse med en ansøgning om etablering, udvidelse eller ændring af et husdyrbrug skal foretages en vurdering af transportforholdene på husdyrbruget, herunder hvorvidt kommunen vurderer, at der skal stilles vilkår til husdyrbrugets transport. Denne vurdering skal fremgå af miljøgodkendelsen eller af den miljøtekniske redegørelse."

I forbindelse med vurderingen af transportforholdene har Miljøklagenævnet i sin afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00184](#)), lagt vægt på, at der var stillet vilkår for transporter relateret til håndtering af husdyrgødning og bedriftens egne landbrugsmaskiner. Nævnet udtalte følgende i afgørelsen:

"Miljøklagenævnet har vurderet, at der i miljøgodkendelsen er taget hensyn til trafikale gener for nærmeste naboer ved at sætte vilkår om, at beholderen til flydende husdyrgødning på 4000 m³ primært skal betjene marker øst for denne ved at bruge interne veje. Der er også fastsat vilkår om ikke at køre med husdyrgødning i weekender og på helligdage, jf. foregående afsnit. Desuden skal transport med landbrugsmaskiner, jf. vilkår 2.6.4, begrænses mest muligt på strækningen gennem [landsby] og forbi det på markvejen beliggende sommerhus på lørdag, søn- og helligdage."

3.3.4.1. Miljøstyrelsens bemærkninger til vurdering af transportforholdene

I afgørelsen, [j.nr. 130-00184](#), har nævnet vurderet, at der er taget hensyn til trafikale gener gennem de stillede vilkår. Det betyder dog ikke, at der ved vurderingen af transportforholdene kun skal tages hensyn til de nævnte typer transporter. F.eks. kan transport af dyr, foder og mælk også give anledning til gener for naboerne. Miljøstyrelsen vur-

derer, at det ikke er muligt at regulere transport af landbrugsredskaber som f.eks. mejetærskere, såmaskiner, plove o.l., som ikke er knyttet til husdyrproduktionen, da det heller ikke er muligt at regulere disse forhold på planteavlsbrug.

3.4 Landskabelige værdier - landzoneadministration

3.4.1 Opførelse af ny bebyggelse - udflytning i det åbne land

Ved opførelse af ny erhvervsmæssig nødvendig bebyggelse på et husdyrbrug er udgangspunktet, at landbrugsbygninger skal placeres i tilknytning til de hidtidige bebyggelsesarealer, så ejendommens bebyggelses- og færdselsarealer udgør en hensigtsmæssig helhed.

Ved de hidtidige bebyggelsesarealer forstås primært det område, hvor ejendommens bebyggelse ligger samlet. Hvis ejendommens bygninger ikke ligger samlet, skal der ved de hidtidige bebyggelsesarealer forstås de arealer, hvorpå hovedparten af ejendommens driftsbygninger ligger, eller det areal, hvorpå ejendommens stuehus har ligget, jf. herved også Miljøklagenævnets afgørelse af 30. juni 2009 ([j.nr. 130-00410](#)).

Er der derimod tale om, at en ny erhvervsmæssig nødvendig bebyggelse på et husdyrbrug ønskes placeret uden tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer, skal kommunalbestyrelsen ved vurderingen af en ansøgning om tilladelse efter § 10 eller en godkendelse efter § 11 eller § 12 sikre sig, at de landskabelige værdier ikke tilsidesættes, jf. husdyrgodkendelseslovens § 22, stk. 1. Kommunalbestyrelsen skal i den forbindelse vurdere beliggenheden og udformningen af det ansøgte, jf. husdyrgodkendelseslovens § 22, stk. 2.

Da udgangspunktet er, at landbrugsbygninger skal placeres i tilknytning til de hidtidige bebyggelsesarealer, skal der være en særlig begrundelse for placering af bygninger uden tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer.

Miljøklagenævnet har i afgørelsen af 27. februar 2009 i [j.nr. 130-00028](#) og i afgørelsen af 11. marts 2009 i [j.nr. 130-00098](#) udtalt, at der ved denne vurdering skal tages hensyn til, hvad der er økonomisk og funktionelt muligt og forsvarligt. Hvis der ikke foreligger nogen særlig begrundelse for en placering af byggeri uden tilknytning til de hidtidige bebyggelsesarealer, kan kommunalbestyrelsen afvise den ansøgte beliggenhed og henvise til en beliggenhed i tilknytning til de eksisterende bebyggelsesarealer.

- En særlig begrundelse kunne være opfyldelsen af afstandskrav til nabobebyggelse.
- For så vidt angår beholdere til flydende husdyrgødning, skal kommunalbestyrelsen tillade eller godkende en af hensyn til markdriften ønsket placering, medmindre væsentlige hensyn til landskab, natur og miljø samt naboer afgørende taler imod placeringen.

Ved ansøgning om placering af erhvervsmæssigt nødvendige bebyggelser uden tilknytning til eksisterende bebyggelsesarealer skal kommunalbestyrelsen derfor foretage en konkret vurdering af, om der foreligger en særlig begrundelse for at fravige udgangspunktet, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 90 ff. Kommunalbestyrelsen skal herunder vurdere, om det er muligt at placere bygningerne i tilknytning til eksisterende bebyggelse.

I sagen ([j.nr. 130-00028](#)) havde en kommune godkendt en udvidelse af en eksisterende svineproduktion, der indebar, at der skulle etableres en ny stald og gyllebeholder i det åbne land ca. 720 meter fra de eksisterende bygninger. Det fremgik af den miljøtekniske redegørelse, at de eksisterende bebyggelser lå meget tæt på nabobebyggelse, og at dette umuliggjorde en udvidelse af produktionen i umiddelbar tilknytning hertil. Samtidig anførtes det, at den ansøgte placering blev vurderet som den bedst mulige under hensyntagen til landskabs- og nabomæssige forhold.

Miljøklagenævnet fandt imidlertid, at kommunalbestyrelsen ikke havde foretaget en tilstrækkelig konkret vurdering af, om det var muligt at udvide produktionen ved at bygge en ny stald i tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Nævnet henviste herved bl.a. til, at de eksisterende staldbygninger til ejendommen var beliggende frit mod åbne marker nordvest for bebyggelsen. Endvidere henviste nævnet til, at kommunen ikke var berettiget til på forhånd at afvise, at anvendelsen af yderligere teknologier kunne føre til reducerede nabogener, uden forinden at have foretaget en nærmere undersøgelse heraf.

Kommunalbestyrelsen havde således ikke givet nogen tilstrækkelig konkret begrundelse for, hvorfor den vurderede, at en udvidelse af bygningsarealet i tilknytning til den eksisterende bebyggelse var umuliggjort af den nabonære placering. Der forelå heller ikke nogen konkret afvejning af nabohensyn over for de andre hensyn, der kunne indgå i afvejningen efter husdyrgodkendelseslovens § 22.

Nævnet fandt derfor, at det på det foreliggende grundlag ikke kunne afvises, at udbygningen af staldanlæggene kunne finde sted i tilknytning til ejendommens hidtidige bygningsareal.

Afgørelsen viser, at hvis nabohensyn skal udgøre grundlaget for at fravige princippet om, at ny bebyggelse skal ske i tilknytning til den eksisterende, må der reelt ikke være andre alternativer, herunder f.eks. ny teknologi. Vurderingen af de landskabelige interesser bliver dermed i denne henseende en del af helhedsvurderingen af virksomheden.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 30. juni 2009 ([j.nr. 130-00410](#)) fandt nævnet ikke, at kommunen havde redegjort tilstrækkeligt for opførelse af en ny gyllebeholder ca. 300 m fra de eksisterende bygninger.

3.4.2 Beliggenhed og udformning

Hvis kommunalbestyrelsen efter en konkret vurdering finder, at der foreligger særlige grunde til at tillade placeringen af erhvervsmæssig nødvendig bebyggelse uden tilknytning til ejendommens bebyggede arealer, skal kommunalbestyrelsen i den forbindelse vurdere beliggenheden og udformningen af det ansøgte, jf. husdyrgodkendelseslovens § 22, stk. 2.

I sagen [j.nr. 130-00098](#) udtalte Miljøklagenævnet, at husdyrbruglovens § 22 efter nævnets opfattelse skulle administreres således, at kommunalbestyrelsen - såfremt den ikke finder grundlag for at imødekomme en ansøgning om en konkret placering af et erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri uden tilknytning til eksisterende bebyggelse - må indgå i en dialog med ansøgeren med henblik på at finde en alternativ placeringsmulighed, som udgangspunkt i tilknytning til de hidtidige bebyggelser.

Miljøklagenævnet udtalte endvidere, at husdyrbruglovens § 22 byggede på en forudsætning om, at kommunalbestyrelsen ikke kan nægte at meddele tilladelse til erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri, men alene stille vilkår om beliggenhed af bygningerne. Heroverfor står dog, at landskabelige hensyn indgår blandt de forhold, som ifølge husdyrgodkendelseslovens § 31, jf. § 19, kan føre til, at der skal meddeles afslag på en ansøgning.

Idet kommunen alene havde truffet afgørelse om at nægte tilladelse til den konkrete placering, hvilket kommunen betegnede som afslag på "landzonetilladelse", og da husdyrgodkendelsesloven ikke åbner mulighed for, at kommunen træffer en sådan "isoleret" afgørelse om

blot at afvise en bestemt placering, hjemviste Miljøklagenævnet sagen til fornyet behandling hos kommunen.

Kommunalbestyrelsen kan ved vurderingen af ansøgningen stille vilkår om beliggenhed og udformning af bygningerne, men disse skal være konkret formulerede.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 27. februar 2009 ([j.nr. 130-00028](#)) fandt Miljøklagenævnet, at de vilkår om bygningsmaterialer og beplantning, som kommunalbestyrelsen havde opstillet i miljøgodkendelsen, ikke var tilstrækkeligt konkrete til, at det var sikret, at den ansøgte etablering af en ny stald i det åbne land skete med skyldig hensyntagen til de landskabelige værdier.

Afgørelsen skal ses i sammenhæng med, at det fremgår af Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 114, at der til varetagelse af hensynet til landskabet efter en konkret vurdering kan være relevant at stille vilkår til brugen af farver og materialer, belysning samt vilkår om afskærmende beplantning. Sådanne vilkår kan være med til at indpasse selv store bygninger i landskabet. Vilkårene skal stå i rimeligt forhold til det ansøgte.

Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 28. august 2009 ([j.nr. 130-00108](#)):

En ny gyllebeholder blev opført i sammenhæng med det eksisterende anlæg. Det fremgik af miljøgodkendelsen, at det nye staldanlæg sammen med beplantning og andre omkringliggende bygninger vil give "en helhed og sammenhæng mellem moderne landbrugsproduktion og det omgivende landskab". Der var dog ikke et udtrykkeligt vilkår om beplantning.

Miljøklagenævnet mente derfor, at kravene til beplantningen omkring den nye gyllebeholder bør indføres som vilkår: "*Der skal plantes omkring den nye gyllebeholder, så der i løbet af 4-5 år er en vedvarende, effektiv afskærmning. Beplantningen skal svare til den eksisterende beplantning på ejendommen eller bestå af egnskarakteristiske arter. Beplantningen skal være etableret senest et år efter, at gyllebeholderen er opført.*"

Hvis en gødningstank placeres adskilt fra resten af bebyggelserne af hensyn til markdriften skal tilladelsen eller godkendelsen indeholde vilkår om, at beholderen skal afskærmes med beplantning og fjernes, når den ikke længere er nødvendig for driften, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 22. juni 2009 ([j.nr. 130-00157](#)) og husdyrgodkendelseslovens § 27, stk. 2.

4. FASTSÆTTELSE AF VILKÅR

4.1 Pligtmæssige vilkår

4.1.1 Vilkår om forudsætningerne for vurderingen af virksomheden

Som anført i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 96-97, vil det ofte være nødvendigt at formulere konkrete vilkår i miljøgodkendelsen, der sikrer, at husdyrbruget drives og indrettes i overensstemmelse med ansøgningsmaterialet. Det gælder særligt, når der er tale om centrale elementer af betydning for kommunens vurdering af virksomhedens miljøpåvirkning.

Vilkårene stilles fx i form af krav om iværksættelse af forebyggende foranstaltninger, der afbøder eller fjerner uønskede påvirkninger. Det bør tilstræbes at fastsætte vilkår, der er så præcise, entydige og robuste som muligt, således at den forventede miljøeffekt bliver opnået i praksis, og at en manglende efterlevelse af vilkårene forholdsvis let kan påvises ved kommunalbestyrelsens tilsyn.

Til illustration af behovet for konkrete vilkår om de centrale forudsætninger for vurderingen af miljøpåvirkningen kan nævnes Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00007](#)), hvor nævnet udtalte:

"Miljøgodkendelsen indeholder ingen konkrete vilkår til indretningen og antal stipladser eller til sikring af driften af staldanlæggene, herunder kontrol af gylleforsøringsanlægget. En række af de forudsætninger, som er angivet i den miljøtekniske redogørelse, burde efter Nævnets opfattelse været præciseret i miljøgodkendelsen med operative vilkår til staldindretning, stipladser og drift, ligesom der burde have været konkret vilkår med hensyn til beliggenhed, herunder vilkår til den afskærmende beplantning."

For eksempel vil det eller de standardsædskifter, som ansøger oplyser, vil blive anvendt i driften, altid ligge til grund for beregningen af nitratudvaskningen fra husdyrbruget og dermed også til grund for overholdelsen af de fastlagte beskyttelsesniveauer for sårbare vandområder og grundvand.

De anvendte standardsædskifter skal derfor fastholdes ved formulering af konkrete vilkår om, hvilket eller hvilke standardsædskifter godkendelsen er meddelt på, samt hvilke arealer de omfatter.¹¹

Tilsvarende gælder oplysninger om foder, der afviger fra normen, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 1. september 2009 ([j.nr. 130-00160](#))

4.1.1.1. Miljøstyrelsens bemærkninger til vilkår om sædskifte

Der kan kun stilles vilkår om fastholdelse af sædskifte (dvs. sædskifte med et maksimalt udvaskningsindeks), i de situationer, hvor ansøger selv har valgt ændret sædskifte i forhold til referencesædskiftet som et virkemiddel til at begrænse kvælstofudvaskningen eller fosforoverskuddet. Det er hensigten, at ansøger altid skal have mulighed for selv at kunne vælge sit sædskifte. Denne mulighed får ansøger ved at lade beregningerne af miljøpåvirkningen foretage ud fra referencesædskiftet i både nu-drift og ansøgt drift og bruge andre virkemidler til at afbøde en eventuel væsentlig virkning på miljøet. Hvis kommunen vurderer, at der ved brug af referencesædskiftet som grundlag for beregningen af miljøpåvirkningen vil blive en uacceptabel påvirkning af miljøet, så må denne påvirkning afbødes vha. de andre mulige virkemidler (efter ansøgers eget valg), nemlig efterafgrøder og nedsat kvælstofnorm, jf. bilag 3 i Skov- og Naturstyrelsens vejledning.

4.1.2 Vilkårenes udformning, klarhed

Vilkår i en miljøgodkendelse skal udformes i overensstemmelse med det forvaltningsretlige princip om *klarhed* og *bestemthed*. Det følger bl.a. heraf, at kommunen bør tilstræbe at fastsætte vilkår, der er så præcise, entydige og robuste som muligt, således at den forventede miljøeffekt bliver opnået i praksis, og at en manglende efterlevelse af vilkårene forholdsvis let kan påvises ved kommunalbestyrelsens tilsyn.

I sagen, j.nr. [j.nr. 130-00028](#) fandt Miljøklagenævnet, at de vilkår om visse bygningsmaterialer og beplantning, som kommunalbestyrelsen havde opstillet i en miljøgodkendelse, ikke var tilstrækkeligt konkrete til at sikre, at den ansøgte etablering af en stald i det åbne land skete med skyldig hensyntagen til de landskabelige værdier, hvilket var et krav efter husdyrgodkendelseslovens § 22.

¹¹ Der henvises herom til Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 110.

Det bør endvidere tilstræbes, at de stillede vilkår ikke pålægger ansøger flere udgifter og større krav til dokumentation end højst nødvendigt, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 97.

4.2 Ulovlige ("Sortlistede") vilkår

4.2.1 Vilkår der allerede følger af lovgivningen i øvrigt

Kommunen må ikke stille vilkår i en miljøgodkendelse, der allerede følger af lovgivningen. Det skyldes, at virksomhederne altid skal overholde lovgivningen uanset miljøgodkendelsen. Med andre ord er miljøgodkendelsen ikke en "totalvejledning" i, hvordan et husdyrbrug skal drives.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 9. september 2009 ([j.nr. 130-00436](#)) udtalte nævnet således bl.a.:

"For så vidt angår klagers bemærkninger til miljøgodkendelsens vilkår 35, er det nævnets opfattelse, at vilkår 35 gengiver indholdet af husdyrbruglovens § 16 og § 26, stk. 3 – 4. Vilkår 35 fastsætter således efter nævnets opfattelse ikke betingelser for husdyrbruget [...], der ikke allerede følger af lovgivningen."

Sådanne vilkår bør ikke forekomme under nogen omstændigheder.

Miljøstyrelsens vejledninger, FAQ'er mv. er ikke bindende for husdyrbruget (kun for kommunernes sagsbehandling), hvorfor indholdet af disse skal omsættes til bindende vilkår, hvor det er relevant.

4.2.2 Vilkår uden hjemmel

[...]

5. SAGENS BEHANDLING - PROCESSUELLE SPØRGSMÅL

5.1 Oplysninger fra ansøger

5.1.1 Kommunens opfyldelse af officialmaksimen

Kommunalbestyrelsen skal bl.a. vurdere rigtigheden af oplysningerne i den indsendte ansøgning og, i det omfang det er relevant, indhente yderligere oplysninger fra ansøger, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 15.

Ved projektændringer skal kommunen f.eks. være opmærksom på, om nudriftsoplysningerne er de samme. I modsat fald er der normalt grundlag for at undersøge oplysningerne om nudrift nærmere, jf. afgørelsen fra 30. marts 2009, [j.nr. 130-00223](#).

5.1.2 Krav til ansøgerens redegørelse for BAT

Ansøgninger efter husdyrgodkendelseslovens § 11 og § 12 skal indeholde en redegørelse for BAT, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 5, stk. 3, jf. bilag 2, pkt. G, nr. 27 og 28.

Ansøger er altså selv ansvarlig for at undersøge og vurdere mulighederne for at anvende BAT. Der skal i BAT-redegørelsen dokumenteres, i hvilket omfang det valgte projekt bygger på anvendelse af den mindst forurenende og ressourceforbrugende teknik vedrørende bl.a. råvarer, energi, vand og andre hjælpestoffer, produktionsanlæg, processer og affaldsfrembringelse.

Ansøgningen skal også indeholde oplysninger om anvendelse af BAT til reduktion af ammoniakemission og udvaskning af nitrat, samt oplysninger om, hvordan et eventuelt fosforoverskud og udledning af fosfor nedbringes, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 ([j.nr. 130-00338](#))¹².

Hvis der ikke i ansøgningen redegøres tilstrækkeligt for BAT, har kommunen ikke mulighed for at tage stilling til, om ansøgeren har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen ved anvendelse af BAT, hvilket er en afgørende forudsætning for at meddele miljøgodkendelse til husdyrbruget.

¹² Tilsvarende Miljøklagenævnets afgørelse af 27. august 2009 (j.nr. 130-00208).

For så vidt angår husdyrbrug omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 12 er det Miljøklagenævnets opfattelse ([j.nr. 130-00024](#)), at ansøgeren skal orientere sig i og over for kommunen redegøre for de mulige valg og/eller fravalg af BAT, der er beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens og Miljøstyrelsens vejledninger, Miljøstyrelsens BAT-blade, Landscentrets BAT-byggeblade samt BREF-dokumentet for Svine og fjerkræavl.

Der henvises til afsnit [3.1](#) ovenfor.

5.1.3 Afgivelse af urigtige og vildledende oplysninger kan være strafbelagt

Efter husdyrgodkendelseslovens § 91, stk. 1, nr. 2, straffes med bøde den, der afgiver urigtige eller vildledende oplysninger i forbindelse med behandlingen af sager efter loven. Straffen kan stige til fængsel i indtil 2 år, hvis overtrædelsen er begået forsætligt eller ved grov uagtsomhed, *og* hvis der ved overtrædelsen er opnået eller tilsigtet en økonomisk fordel for den pågældende selv eller andre, herunder ved besparelser.

5.2 Høring og offentlighed

5.2.1 Tidlig inddragelse af offentligheden

Inden kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om godkendelse af husdyrbrug omfattet af § 12, stk. 2, eller træffer afgørelse om godkendelse af andre husdyrbrug, der kan medføre en væsentlig påvirkning af miljøet, skal kommunalbestyrelsen inddrage offentligheden, jf. husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 2.

Inddragelsen skal ske så tidligt i beslutningsprocessen, at offentligheden får en reel mulighed for at fremsætte kommentarer og udtalelser, mens alle muligheder stadig står åbne. Annoncerings- og høringskravene er beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 124-126.

Et eksempel på en korrekt gennemført offentlighedsprocedure findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 30. marts 2009, [j.nr. 130-00223](#):

I sagen havde ansøgningen været annonceret i dagspressen den 24. september 2007 med høringsperiode fra denne dato til den 15. oktober 2007 (3 uger). Udkastet til miljøgodkendelse havde været i høring hos ansøgeren, naboer og Danmarks Naturfredningsforening lokalkomiteé i perioden fra den 3. juni 2008 til den 16. juli 2008 (6 uger). Endelig havde miljø-

godkendelse været offentliggjort i dagspressen den 30. juli 2008 med klagefrist den 27. august 2008.

Hvis der i forbindelse med godkendelse gennemføres en procedure efter husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 2, skal godkendelsen indeholde oplysninger om den gennemførte procedure, herunder en redegørelse for kommunalbestyrelsens overvejelser på baggrund af de synspunkter, som offentligheden har givet udtryk for, jf. § 12 i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

Kommunen har ikke ifølge husdyrgodkendelsesloven pligt til at afholde borgermøder om forestående projekter, jf. herved [j.nr. 130-00223](#).

5.2.2 Høring af naboer og andre berørte samt andre, der har anmodet herom

Kommunalbestyrelsen skal - ud over annoncering - fremsende afgørelsesudkastet inklusive ansøgningen med miljøredegørelse, udkast til miljøgodkendelse med vilkår samt kommunalbestyrelsens vurdering af påvirkningen på miljøet til naboer og andre *berørte*, herunder organisationer omfattet af §§ 84-87, jf. § 55, stk. 3, nr. 6, og andre, der har anmodet herom, jf. husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 4. Udkastet skal indeholde oplysninger om, at der er 6 ugers frist til at kommentere udkastet. Samtidig med fremsendelsen informerer kommunalbestyrelsen om supplerende oplysninger til ansøgningen samt andre oplysninger af relevans for afgørelsen, der er modtaget efter den indledende offentlige annoncering.

Begrebet "naboer" skal forstås i overensstemmelse med gældende planlovspraksis som ejendomme, der har ejendomsskel til den pågældende ejendom.

Begrebet "andre berørte" skal fastlægges ud fra en konkret vurdering. Denne vurdering foretages på baggrund af, hvilke gener etableringen, udvidelsen eller ændringen giver anledning til. Hvis en ejendom vil blive udsat for forurening af en vis styrke, skal der gennemføres høring i overensstemmelse med husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 4.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 12. marts 2009 i sagen [j.nr. 130-00344](#), tog nævnet stilling til, hvem der skal høres i medfør af husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 4. Miljøklagenævnet fandt, at det afgørende for, om nogle klagere skulle være hørt, var, om de ville blive udsat for forurening af en vis styrke. I det omfang der er tale om forurening i form af lugt-

gener, kunne vurderingen af, om de pågældende vil blive udsat for forurening af en vis styrke, foretages med udgangspunkt i det beregnede konsekvensområde for lugtemission.

Baggrunden for at tage udgangspunkt i det beregnede konsekvensområde var, at det erfaringsmæssigt havde vist sig, at lugt inden for konsekvensområdet i det væsentligste kunne registreres. Uden for konsekvensområdet derimod kunne registrerbar men ikke genegivende lugt undtagelsesvis forekomme, uden at dette medførte, at den pågældende blev udsat for forurening af en sådan styrke, at den pågældende kunne anses som "berørt" i § 55, stk. 4's forstand.

I den konkrete sag fandt Miljøklagenævnet på baggrund af en beregning af konsekvensområdet, at klagerne burde have været hørt, og hjemviste sagen til fornyet behandling hos kommunen.

For så vidt angår lugtgener følger det af afgørelsen, at der ved forøgede lugtgener skal sendes et udkast til afgørelse til alle, som vil blive udsat for forurening i form af lugtgener, som i det væsentlige kan registreres, mens der ikke skal sendes udkast til omkringboende, hvis de bor i en afstand fra husdyrbruget, hvor registrerbar men ikke genegivende lugt undtagelsesvis kan forekomme.

Udover lugtgener skal kommunalbestyrelsen også vurdere, om andre forureningstyper vil medføre gener af en vis styrke for omkringboende.

Høring er omtalt i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 125.

5.2.2.1 Miljøstyrelsens bemærkninger til afgrænsning af de berørte, jf. § 55, stk.4

I Miljøklagenævnets afgørelse, [j.nr. 130-0344](#) blev afgrænsningen af, hvem der må anses for at være "berørt" af lugt fra et husdyrbrug, foretaget på baggrund af beregninger efter FMK-metoden. Afgrænsningen kan dog også foretages efter de beregningsmodeller, der er indført i IT-systemet (www.husdyrgodkendelse.dk). Der er gjort nærmere rede for det i bilag til dette praksisnotat.

5.2.3 Meddelelse af afgørelsen

Når kommunalbestyrelsen har truffet afgørelse om tilladelse eller godkendelse efter husdyrgodkendelseslovens §§ 10, 11, 12 og 16, skal kommunalbestyrelsen underrette offent-

ligheden ved offentlig annoncering og herunder informere om, hvor og hvordan de relevante oplysninger stilles til rådighed, jf. husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 5.

Efter § 55, stk. 6, skal kommunalbestyrelsen tillige meddele afgørelser, der kan påklages, til klageberettigede personer, organisationer og myndigheder, jf. §§ 84-87, og til de myndigheder, der i øvrigt har været inddraget i sagens behandling. Underretning til de personer, der er nævnt i § 84, stk. 1, nr. 3, kan dog finde sted ved offentlig annoncering. Afgørelser skal alene meddeles de landsdækkende foreninger og organisationer, når de har anmodet miljøministeren om at modtage underretning om afgørelserne.

5.3 Klagevejledning (og -adgang)

[...]

5.4 Projekttilpasninger eller ny sag - væsentlige ændringer

I sager om godkendelse af husdyrbrug er det ofte forekommende, at en ansøgning ændres/tilrettes i forbindelse med kommunens løbende behandling af ansøgningen og under den løbende dialog mellem kommunen og ansøgeren. Der henvises til Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), bl.a. side 24 og 28.

Som anført i vejledning om en visitationsprocedure, side 9, kan ændringer i en ansøgning imidlertid i nogle tilfælde være så væsentlige, at der reelt er tale om, at den oprindelige ansøgning må anses bortfaldet (opgivet af ansøger), og en ny samlet ansøgning indgivet. Det er en konkret vurdering i det enkelte tilfælde, om der foreligger så væsentlige ændringer i forhold til det oprindelige projekt, at det skal betragtes som en helt ny ansøgning. Herved kan det bl.a. tillægges særlig vægt, om oplysningerne i den oprindelige ansøgning i al væsentlighed bliver uden betydning.

Et eksempel på vurderingen heraf findes i afgørelsen fra 30. marts 2009 [j.nr. 130-00223](#):

I sagen havde en kommune givet virksomheden en godkendelse den 30. juli 2008, som imidlertid blev påklaget til Miljøklagenævnet. Under sagens behandling i nævnet indgav ansøger en ny ansøgning, der fremtrådte som rettelser af det oprindelige projekt. En række forhold adskilte sig imidlertid i de to ansøgninger, herunder bl.a.:

Oprindeligt var der søgt om 230 kvie/stud, tung race (6 mdr.-kælvning) i spaltegulvbokse. Dette var ændret i det nye ansøgningsmateriale til ansøgt produktion på 42 kvie/stud, tung race (6 mdr.-kælvning) i sengestald med spaltegulv (kanal, bagskyl eller ringkanal) med skrabere. Der var i det nye ansøgningsmateriale oprettet et nyt staldafsnit, hvor der ville blive opstaldet 136 kvie/stud, tung race i sengestald med spaltegulv (kanal, bagskyl eller ringkanal) og skrabere.

Alle staldafsnit blev ændret i det nye ansøgningsmateriale til naturlig ventilation. Der var i det nye ansøgningsmateriale indsat en eksisterende gyllebeholder på 3000 m³, en gyllebeholder på 500 m³ og en møddingsplads uden angivelse af kapacitet. Disse var slet ikke omtalt i det oprindelige ansøgningsmateriale.

Miljøklagenævnet fandt, at projektet godkendt af kommunen den 30. juli 2008 efter husdyrgodkendelseslovens § 12 efterfølgende var ændret i så væsentlig grad, at der var tale om et nyt projekt.

6. FORHOLDET TIL ANDEN LOVGIVNING

6.1 Overgangsregler

Ifølge husdyrgodkendelseslovens § 106 skal anmeldelser og ansøgninger i verserende sager efter reglerne i planlovens § 6 c, der ikke er færdigbehandlet af regionplanmyndigheden den 1. januar 2007, færdiggøres efter reglerne i husdyrgodkendelsesloven.

Miljøklagenævnet har i en afgørelse af 31. marts 2009, [j.nr. 130-00005](#), fastslået, at husdyrgodkendelseslovens regler skal anvendes ikke blot i tilfælde, hvor en verserende sag efter planlovens § 6 c ikke er afsluttet, men også i tilfælde, hvor en sådan sag skulle have været påbegyndt inden lovens ikrafttræden den 1. januar 2007.

6.2 Godkendelse af og tilsyn med biaktiviteter

Hvis der på et husdyrbrug udføres en eller flere biaktiviteter (f.eks. et biogasanlæg eller et halmfyr), som er optaget på listerne i bekendtgørelse om godkendelse af listevirksomhed bilag 1 og 2 til godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, skal kommunens vurdering omfatte alle forurenende aktiviteter på husdyrbruget, og kommunalbestyrelsen skal træffe samtidig afgørelse om, der kan meddeles tilladelse eller godkendelse efter miljøbeskyttelseslovens § 33 og §§ 10, 11 eller 12 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug.

Spørgsmålet har været, hvad der gælder for de biaktiviteter, der er omfattet af listerne, men som ikke er godkendelsespligtige, fordi de er mindre end grænseværdierne for godkendelsespligt efter miljøbeskyttelsesloven med tilhørende bekendtgørelser.

I en sag om et halmfyr med en indfyringseffekt på 400 KW udtalte Miljøklagenævnet følgende (afgørelse af 25. juni 2009, [j.nr. 130-00371](#)):

Det er Miljøklagenævnets opfattelse, at det med ... udmøntningen ... i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen har været hensigten at tilrettelægge en ordning, hvorefter biogasanlæg og lignende biaktiviteter – hvortil nævnet må henregne halmfyr – alene reguleres i medfør af miljøbeskyttelsesloven.

Kommunen som tilsynsmyndighed efter miljøbeskyttelsesloven skulle alene påse, at driften af halmfyret ikke giver anledning til væsentlig forurening i den forstand, der sigtes til i miljøbeskyttelseslovens § 42, men anlægget skulle ikke godkendes efter husdyrgodkendelsesloven.

Sådanne aktiviteter skal - modsat tidligere - således ikke indgå i vurderingen af, om der skal meddeles miljøgodkendelse efter husdyrbrugloven, ligesom vilkårene opstillet med hjemmel i husdyrgodkendelsesloven ikke kan angå disse aktiviteter.

Som det fremgår af afgørelsen er kommunalbestyrelsen imidlertid forpligtet til at føre tilsyn med aktiviteterne på sædvanlig vis efter miljøbeskyttelseslovens regler herom.